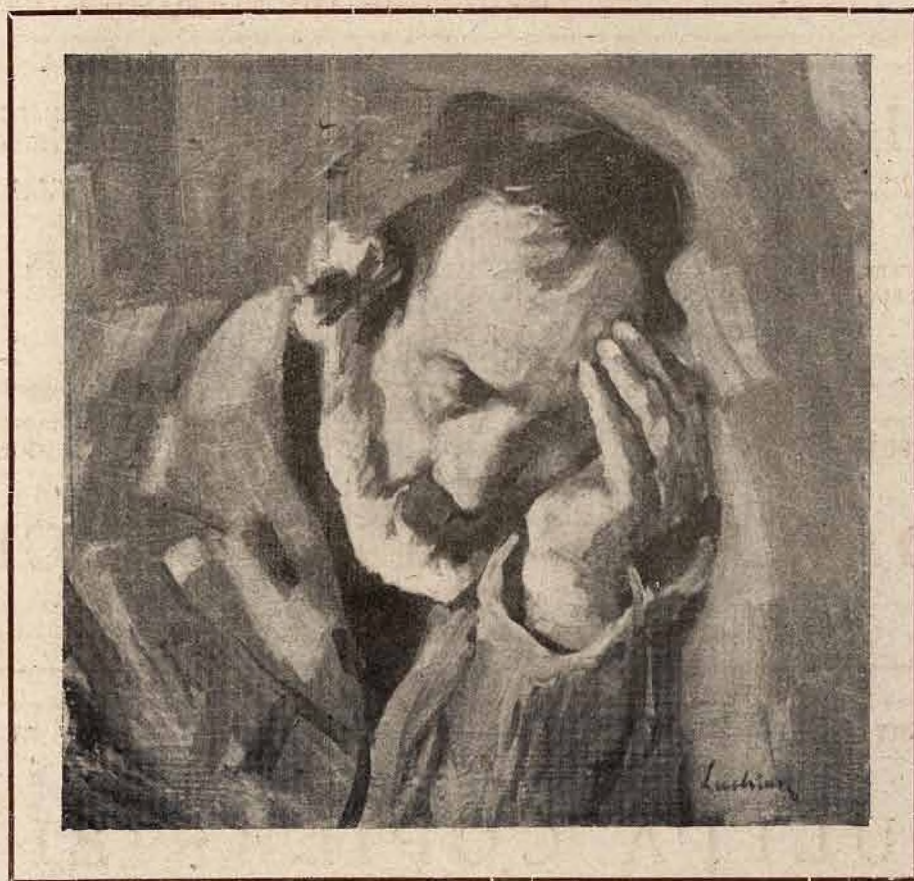

GÂNDIREA

ANUL IV

No. 5.

REVISTA MENSILE **DELTA** REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abonamento per l'estero: Un anno Lire 25. —

LE CRAPOUILLOT Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul
anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99,
Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA
ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento { Italia e Colonie L. 45 || Un fascicolo { Italia e Colonie L. 4,50
annuo { Estero » 70 || separato { Estero » 7,—

CONTO CORRENTE E ASSEgni POSTALI N. 1-2577

A APĂRUT:

A APĂRUT:

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMĂNEASCĂ»

A APĂRUT:

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU

ULIȚA COPIILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU Revistă pentru strângerea legăturilor
sociale, economice, literare și
artistice între Franța și străinătate.
Apare de 2 ori pe lună.—Abonamentul anual 50 franci.—Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

GÂNDIREA

OMUL ȘI PEISAJUL

DE

OSCAR WALTER CISEK

PENTRU laicul amețit de învâlmășala zilei, reproducerea unei pânze de Corot din fereastra unei librării înseamnă uneori o clipă romantică și o mică minune, chiar fără ca el să-și poată da seama de închegarea organică a operei de artă. Dar aspectul peisajului francez, văzut de „părintele Corot”, nu devine pentru el o părțică a vieții dinamice care rupe chipul cunoscut al orașului, nefiind altceva decât o nespus de atrăgătoare impresie dintr'un vis, ce leagă intuiția pentru câteva clipe de sufletul ei. Astfel între individ și întregul acesta de viață potentată rămâne, de cele mai multe ori, un ținut întreg care nu cuprinde numai faptul și taina creațiunii, dar și legătura cea mai firească între cele văzute, natură și individualitate. Cei mulți nu prind mai niciodată firul comun din totalitatea celor create, nu aud acordurile sintetice care leagă la olaltă aspectele vieții și aspectele artei, cu toate că și ultimul licean poate fi, măcar odată în viață, poet sau pictor sau compozitor.

Iar specialiștii care au menirea să explice cel puțin fondul elementar și esența acestor complexuri de viață veșnic vie, ridică, de cele mai multe ori, îngrădiri în jurul domeniului

lor de predilecție, izolând lucruri și noțiuni care, tocmai pentru a fi pricepute ceva mai lesne, nu trebuiesc izolate.

O mare parte din istoria artelor plastice, scrisă în ultimul deceniu, a încercat totuși să arunce poduri și punți între diferite noțiuni, până atunci stingherite de hăul vremii, și între multe centre de pornire mai individualiste pendinte însă, de spiritul cuceritor al vremii lor. Și de-abia de atunci încoace, istoria artelor a devenit o adevărată istoria a tendințelor intelectuale. Scopul acestor îmbinări a fost cristalizarea cătorva sinteze, care, odată știute și trăite, trebuiau să fie un fel de chei pentru multe porți, în dosul cărora se ascundeau altădată lucruri foarte simple și firești. Și cu toate că formulele de generalizare nu sunt întotdeauna soluțiuni fericite, protejând chiar la unii lenevia simțămintelor sau interpretările greșite, credem că înseamnă în acelaș timp puncte de reazăm pentru multe atitudini. Dar faptul principal rămâne însăși existența atitudinii, fie ea limpede, fie întunecată sau îndepărtată de aorta bătândă a operei de artă, prin nu știu care conglomerat de noțiuni sau simțăminte.

Legătura nouă între diferite lucruri și constatări cunoscute, deschide poate în felul acesta nu numai o priveliște sintetizată, dar și înțelesul acelu abecedar, pe care cei mai mulți oameni, și nici chiar artiști adevărați, nu'l pricep.

* * *

Vom face o încercare, dând prin diferite considerațiuni generalizatoare și prin exemplificări tipice, o înfățișare a acelu drum larg, pe care omul l-a străbătut spre natura înțeleasă și spre peisaj, adică, spre natura într'un fel sau într'altul interpretată de simțămintele omului. E drumul unei destrămări a substanței primitive din om, suflatești, pierderea eului vital și individual în peisaj sau în marea clădire organică a naturii. Curba acestui drum se poate desprinde în aceiaș măsură din evoluția artelor plastice ca și din literatură, din muzică ca și din unele aspecte ale filozofiei.

Forța primară și absolut omenească din noi, adică complexul format din vitalitate și individualitate ce alcătuește firea noastră primitivă, e presupunem, unul din cele două poluri, diametral opuse, ale legeri mari care a hotărât întotdeauna felul expresiei artistice. Polul celălalt e priveliștea, peisajul, e natura, nu ca o existență absolută, ci ca un aspect în fața omului. Privită de dincolo de legiferarea și de felul de comparație al istoriei artelor plastice, această constatare nu înseamnă altceva decât un neîntrerupt schimb între individualitatea ce se resfrânge, se prinde și se înghemuește în esența firii proprii și între cugetul împrăștiat și pierdut în aspectul priveliștei înconjurătoare, adică în plasa încăpătoare a naturii care, la rândul ei, e un organism suprem.

Această destrămare a firii absolut omenești în formele mari și în atmosfera peisajului se poate constata în deosebi la omul timpului nostru care, svârlit chiar de către mijloacele moderne de comunicație în peisaj, se perde uneori aproape fără urme individuale.

Natura ca atare rămâne veșnic liniștită, fără ași da seama de noi. Dar omul se îndreaptă cu simțămintele sale spre ea, ș'atunci devine peisaj. Cât timp firea elementară a omului se menține într'un perfect echilibru, nuși leagă simțămintele de natură. Ba din potrivă: natura îl supără. În lumea antică nu se prea simțea necesitatea unei atitudini a simțămintelor față de natură. De aceia, peisajul de abia se cunoștea, iar chiar în cazurile relativ destul de izolate, când apărea, însemna un decor, nu însă atmosferă. Căci peisajul, care apare întotdeauna ca element subiectiv, putea să crească numai pe măsură ce legătura interioară a omului slăbia. Omului primitiv i-a fost frică de forțele uriașe și neînțelese ale naturii, de care voia să se ferească, făcând un ciudat fel de artă, cioplinduși zei neputincioși. El nu se simțea nici decum liniștit în preajma pădurilor, sub pumnul puterilor tainice ale naturii ce pentru el nu puteau fi altceva decât dușmani. (Worringer.) În arta cea mai veche pe care o cunoaștem, ornamentul e, de obicei, asimetric și acentric, fiindcă oamenii găseau o formă pentru simțămintele lor turburate, dar abstracte. Altminteri, simțămintele abstracte în artele plastice au fost întotdeauna acelea care, fatal și prin tendințele lor primare, se îndepărtau de simetrie și de grupări și construcții centralizatoare. (Stilul roman e cu mult mai simetric decât cel gotic, fiindcă în primul, abstractivismul Nordului se îmbină cu simțămintele concrete ale lumii mediteraniene, pe când în al doilea, Nordul predomină hotărâtor cu misticismul său abstract). Altfel ni se înfățișează arta egipteană, arta asiriană sau cea greacă. Apropoiindu-se deacum de natură,

expresia artistică devine cu mult mai concretă, ajungând chiar, în arta greacă, la o culme a simțământului concret. Dar omul e îndrăgostit de suprafața plastică a trupului său, fără a se gândi la peisaj, iar personificarea naturii în zei ne destăinuiește încă odată, frica omului. Căci firea lui e încă izolată, încătușată de sânge.

Tragedia greacă ne caracterizează, încă dela începuturile ei, tipul omului european. Acest tip e condus de elemente eroico-tragice. Pentru întâia oară apare în fața noastră „eroul“, adică omul bun sau rău. Atitudinea autorului față de el rămâne întotdeauna foarte severă, tocmai fiindcă nu ia în seamă influențele sau premisele naturii. Eroul e un întreg activ. Iar „soarta“ lui, căreia i se atribue multă importanță, de oarece ea stăpânește atmosfera tragediei, e numai un reflex al voinței zeilor, și ei activi. Nici o apucătură patologică, nici un gest ce ar putea fi foarte explicabil și firesc, dacă ar fi interpretat ca o răsfrângere generalizatoare a naturii asupra omului, nu i se iartă. Și numai astfel s'a ajuns la esența tragediei, altminteri imposibilă, când elementele patologice subminează sau explică trăsăturile caracterelor ca și desnodământul tragic al catastrofei. Astfel toate faptele sunt bune sau rele, niciodată relative. Relativul e însă întotdeauna concretul. Omul își scrie singur legile sale, nu le așteaptă de la natură. De aceea și „Dionisiacul“, înfățișat de către Nietzsche, e o tendință abstractă.

Și nu trebuie să uităm faptul: când pronunțăm numele lui Platon, nu ne gândim la natură sau la peisaj, ci la cristalizarea unei idei.

Între om și peisaj, nord și sud, abstract și concret, se dă o veșnică luptă. Îndată ce apare peisajul, întrezărim și licăriri de romantism, împotriva cărora omul, care vrea să se recucerească, luptă mereu.

Arta bizantină, atât de abstractă în esența ei, nu cunoaște peisajul. Ea nu vrea să creeze chipuri, trupuri omenești. Liniștea ei e tăcerea cerului, e durere sau lumină interiorizată. Omul se regăsește, privind spre o altă lume. Misticismul divinizează momentul când firea se pierde în abstract. Închegarea formală e în cazul acesta, numai o urmare organică a atitudinii liniștite a spiritelor, față de măreție suprapământescă a Dumnezeirii. Mijloacele de exprimare se desemnau, înfățișând simboluri.

Am spus că, pronunțând numele lui Platon, ne gândim la o idee. Figura lui Francisc de Assisi ni se pare însă aproape inexistentă fără peisajul toscan, cu toate că natura e numai fondul străveziu și senin al gândirii și al acțiunii, fără a încerca să predomine vre-odată. Acelaș peisaj ne apare în pictura toscană a secolului al XII-lea, în micile icoane zugrăvite în școalele dela Lucca, Pisa și Florenza. Pentru Giotto arta bizantină a fost un element reactiv, tot astfel și „maniera greacă“ din Toscana. Și cu cât ne apropiăm mai mult de culmea Renașterii, peisajul se desfată tot mai larg pe pânzele marilor meșteri, indicând *hotărât* atmosfera în care se perindă omul și formând chiar centre de pornire ale compozițiilor, pe când filozofia lui Giordano Bruno privește universul ca un organism și ca o operă de artă.

De pe atunci concepția omului despre lume ajunge la Panteismul estetic, care, tot-odată, identifică adevărul cu frumusețea. Signorelli și Michelangelo caută să strângă încă odată elementele figurale. Întărind și legătura arhitectonică. Dar Barocul, în cazul acesta legat de destule apucături *concrete*, și-a și ales jerfele. În nord, lumea abstractă a Goticului își clădise de mult catedralele, care biruiseră prin extaz, greutatea pământescă a pietrii. În anul când Michelangelo realiza „culmea“ Renașterii, terminând fresca destul de barocă din capela Sixtină, într'un mic orașel din țările Rinului, Matthias Grünewald isprăvia cea mai mare operă artistică săvârșită vre-odată de către un german: altarul de la Isenheim. În nici o altă operă de artă detaliul concret n'a fost întrebuițat cu mai multă intensitate pentru exprimarea unui fond absolut abstract. Detaliul aduce cu sine lumina cerească, durere sau groază. Conturul unui mușchi zdrobit de cue e numai conturul simțământului de durere, iar peisajul, ca atare uneori destul de concret — s'a recunoscut mai târziu în el o vedere din valea Mainului — e un cer care s'a prăvălit. Concretul e numai un mijloc pentru exprimarea religiozității, a credinței și a abstractului. Mai târziu, fanaticul Greco, care trăește pe timpul Inchiziției în Spania, ne-a dat exemplele cele mai caracteristice pentru imaterializarea chipului omnesc și a peisajului. Transcendentalismul său e reacțiunea cea mai hotărâtă, față de arta atât de pământescă a Renașterii. Cu alte cuvinte: se încearcă și se realizează chiar, în felul cel mai minunat spiritualizarea și umanizarea peisajului.

În pictura toscană a secolului al XIII-lea și chiar până la Verrocchio, peisajul are, după

cum relevam mai sus, o valoare secundară care rotunjește și completează întregul compoziției. Nu i se atribue o valoare independentă și absolută. Priveliștile întăresc, într'un fel sau într'altul, șimțământul și sensul figurilor. Elementele figurale sunt însă întotdeauna centrul de viață al acestor tablouri.

Mai târziu — trece un secol, trec două — conturul omului devine tot mai mic în aspectul tot mai covârșitor al peisajului. Exemple destule găsim, pentru un stadiu mai puțin înaintat, între lucrările lui Urs Graf și ale lui Dürer, iar pentru stadiul predominării, la Altdorfer, la maeștrii olandezi și flamanzi. În sfârșit, omul dispare de-a-tregul și parcă fără urme. Priveliștea stăpânește ochiul artistului, momentul sfânt al extazului, care el de abia face din meșteșug o creație artistică. Iar în peisajul umanizat al lui Nicolas Pousin, liniștea atmosferei face inutilă orice sforțare a gesturilor, orice frângere mai brutală a liniilor.

Gândindu-ne iarăși la însemnătatea intelectuală a acestor constatări, apariția lui Rousseau, ni se pare, neapărat, foarte firească. (Dar Rousseau, prima întruchipare a unui romantism drastic și predicatorul reînțoarcerii la natură, nu se gândise niciodată la frica și la firea închisă a omului primitiv. Cunoașterea de aproape a naturii trebuia să fie fatal și baza unei concretizări fără de margini, dacă chiar, pe altă parte, tendințele mistice ale Romantismului însemnau, cel puțin uneori, o greutate pe partea cealaltă a balanței subrede. Nu trece un secol și Schelling își aduce aminte de Panteismul estetic al Renașterii, divinizând natura, cucerit de un entuziasm indescriptibil. („Bruno oder über das natürliche und göttliche Prinzip der Dinge“). Intre filozofi apare o întreagă categorie nouă: poeții filozofi: Rousseau, Herder, Schiller, Schelling, iar cu mult în urmă Friedrich Nietzsche, la care nu ne mai putem gândi fără a ne da seama și de peisajul larg din jurul lui Zarathustra, pe când firea bătrânului Plato trăește în noi, după cum încercam să relev, ca idee. În evoluția poeziei găsim o paralelă: Safo își cânta durerile întrebuițând elemente de peisaj pentru o încadrare vie dar destul de sfioasă a simțămintelor predominante. Goethe trece prin peisaj, întărind mai întâi felul simțămintelor sale, caracterizând mai târziu, resfrângerea duhului naturii asupra individualității umane. În prima parte a lui „Faust“ peisajul rămâne decor în jurul oamenilor activi; în partea doua, scrisă pe timpul când „Școala Romantică“ și Romantismul pătrunseseră deabinelea, soarta omului devine simbolică, privită de pe o culme din centrul unui peisaj destul de hotărâtor. (Pentru a ilustra aceste constatări, se pot da mii de exemple caracteristice).

Armonia și acordul romantic dintre arte devine o melodie în „unisono“. Și muzica, care, în tendințele ei clasice, părea oarecum întârziată, se îndepărtează de absolutismul ei polifonic, devenind mai descriptivă, adică concretă. Tipice sunt exemplele următoare: cele nouă simfonii ale lui Beethoven încă nu avea nevoie de subtitluri, pe când poemele simfonice compuse astăzi se numesc: „Poeme des rivages“, „Don Juan“, „Cyll Eulenspiegel“ ș. a. m. d.

Esența peisajului devine tot mai activă, cu toate că apar destule tendințe care i se împotrivesc cu îndârjire. În a doua jumătate a secolului trecut, însuși chipul omului e văzut ca un peisaj sau ca o natură moartă. Omul e interpretat prin prisma cea mai generalizatoare a naturii, e adus la același numitor cu o legătură de sparanghel, cu un nor tivit cu aurul soarelui. Căci unui mare impresionist francez nu'i pasă câtuși de puțin de exprimarea unui detaliu *individual*, care să fie tipic numai și numai pentru caracterul sau expresia unui singur om. Nu vrea să prindă în linii și culori un răs sdrobitor, frică, groază, frigurile morții. Această constatare, altminteri destul de veche, nu înseamnă câtuși de puțin un minus, un neajuns al acelor forțe care sunt atât de mari când se complac în seninătate, în tăcerea unei păduri. Un impresionist vede căpșorul unei feițe cu aceiaș privire și cu aceiaș intenție de realizare artistică ca și o vedere din Honfleur, iar un cap bărbătesc cu fruntea boltită, cu barba mare, nu e pentru el un loc de mișcare și de odihnă a Dumnezeirii, ca de exemplu pentru acel Dürer care a pictat pe cei patru apostoli, ci, de cele mai multe ori, un întreg flexibil, compus din diferite planuri de culoare sau din câteva pete care, ca un peisaj mai mic, tremură sub întâietatea sfântă a soarelui.

Technica modernă, trenul, vaporul, automobilul și aeroplanul îl apropie pe om tot mai mult de sufletul peisajului. Monet și Signac destramă lumina concretă până la extrem, iar sculptorul Rodin vede modelele sale cu ochii unui pictor impresionist, pără-sind tradiția organică a sculpturii și uitând elementele constructive ca și legătura archi-

tectonică. Și sculptura degenerată e, prin urmare, văzută ca un peisaj, adică sub influența unei lumini oarecare.

Teoria lui Bergson despre elanul vital, teoria lui Jules Romains despre Unanimism reduc și ele esența primitivă a omului la o lege de generalizare a naturii întregi. Omul se pierde. Nu mai rămâne decât mișcare dinamică pitorească. Dinamismul din poezia lui Guillaume Appolinaire și a lui Blaise Cendrard e numai o altă fațetă a aceleiași întâmplări.

Dar încă dela 1890 încoace, „eroul“ ca atare, nu mai există în drama naturalismului modern, căci elementele patologice îi explicau soarta. Omul nu mai era și nu mai e, bun sau rău. E sănătos sau bolnav, e eroul pasiv din dramele lui Gerhart Hauptmann și ale lui Gorchî. Pe când în tragedia clasică omul cugeta și făcea ceva pe propria lui răspundere, în drama naturalistă, omul e o bucată sănătoasă sau bolnavă *luată din întregul naturii*, cu care se întâmplă ceva. Faptele devin tot mai mult nepersonale.

Însă tot în a doua jumătate a veacului trecut, apar și câteva forțe foarte semnificative care duc lupta cea mai aprigă împotriva acestei disolvări în peisaj. În Franța secolului trecut, unde intenția artistică pornea, de cele mai multe ori, dintr'o atmosferă de lumină contemplativă și de mulțumire, *Daumier* și *Constantin Guys* ne-au lăsat opere care nu sunt decât torsouri de întuneric. *Daumier* ca și *Guys* sunt judecătorii cei mai severi ai timpului lor. Și credem că nu e o simplă întâmplare că tocmai sufletul întunecat al lui *Daumier* a creat pictura și grafica cea mai sculpturală din câte s'au realizat vre-odată în Franța. În lucrările atât de valoroase ale acestuia, omul stă, în sfârșit, încă odată în mijlocul lumii. La el întâlnim iar centre figurale care predomină, pe când însăși pictura murală a lui *Puvis de Chavannes* suferă întrucâtva din pricina peisajului, care stăpânește cu structura lui largă gesturile figurilor. Germanul *Hans von Marées* a străbătut însă, în privința aceasta, drumul cel mai greu. Fire cât se poate de diferențiată și veșnic nemulțumit de lucrările sale, *Marées* e însuși personificarea acelei lupte pentru recâștigarea omenescului față de peisaj. Între primele sale pânze cunoscute sunt și destule peisajii, în care nu întrezărim tendințe ce ar vrea să dea naturii o interpretare nouă. În marea frescă din Neapole, echilibrul între natură și om pare perfect, pe când în ultimele lucrări ale pictorului, natura stilizată dispăre aproape cu totul în urma înfățișării monumentalizate a omului. Exemplul cel mai accentuat pentru această recucerire a monumentalului trupesc e tabloul mare „*Esperidele*“ pe care criticul *Meier Gräfe* le-a numit odată: „*Singurele monumente ale timpului nostru*“!

După *Marées* au mai apărut multe tendințe noi artistice, care, bazându-se pe transcendentismul gotic, pe spiritul vegetativ al Barocului sau pe alte teorii ale timpului, au făcut loc unei arte, ce deseori era abstractizată până la extrem. Și aceste tendințe au fost însă reacțiuni împotriva naturii generalizatoare și concrete.

După sculptura impresionistă a lui *Rodin*, apare *Bourdelle* care se simte iar legat de firul tradiției și care recunoaște că orice sculptură trebuie să fie o sintetizare din suprafață plastică și forma arhitectonică a spațiului. Căci lumea ajunsese la un punct extrem: nici forma arhitectonică nu se mai împotriva peisajului și luminii sale. Luată în considerație de pe o platformă mult mai generalizatoare decât aceia a artelor plastice, constatarea aceasta înseamnă un fel de sfârșit.

În acelaș timp Europa își îndreaptă iar privirile asupra lui *Balzac*, care ni l-a înfățișat pentru ultima oară pe omul pasionat al apusului european și care, e azi și va fi poate chiar mâine la modă, pe când eri încă, *Dostojevski* ne spunea cu convingerea sa zdrobitoare, că „omul european“ ar fi dispărut, cedând locul „omului rus“, care poate fi bun și rău în acelaș timp, care omoară în clipa aceasta tot ce a divinizat cu o oră mai înainte. „Omul însuflețit“ apare, pe când „omul de caracter“ trece la muzău. Societatea devine un fel de menajerie liberă, într'un peisaj cu dimensiuni incontroleabile.

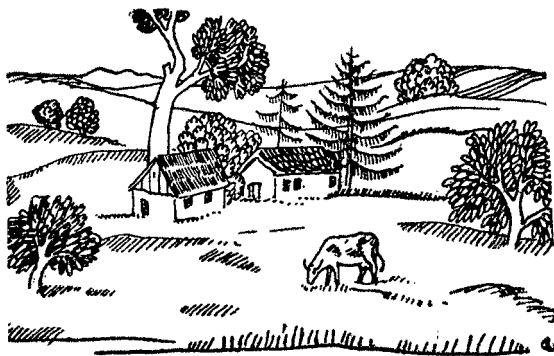
* * *

Am evidențiat faptul că *Matthias Grünewald* s'a servit de mijloace, foarte concrete în detaliu, pentru a crea opere al căror spirit e neapărat abstract, în sensul cel mai exagerat al cuvântului. Istoria artelor plastice nefiind istoria mijloacelor de exprimare și a perfecționării lor, ci evoluția voinței și a spiritului artistic, aș mai dori să adăug aici că un detaliu dintr'un tablou al ultimului impresionist, *Signac*, care vede desigur lumea, în felul cel mai concret posibil, și ar putea fi luat drept expresia unei firi care caută să abstracțizeze cu orice chip și să imaterializeze lucrurile, pentru a sintetiza totul într'un simț de

religiozitate, de transcendentalism. Signac rămâne, neapărat, pictorul lumii concrete și nici nu vrea să fie altceva. „Imaterializarea“ lui e numai un fel anumit de interpretare a peisajului destrămat de lumină. Figura lui nu înseamnă începutul Expressionismului, ci ultima posibilitate a redării naturii ce odihnește sub influența soarelui. Spiritul hotărăște.

Tot astfel credem că nici pictorii cei mai însemnați, ce au pornit din mijlocul poporului român, nu au, în esența operii lor, nimic comun cu arta bizantină și spiritul ei abstract. Căci și „imaterializarea“ văzută pe pânzele lui *Grigorescu* e numai o urmare organică a atitudinii sale foarte concrete față de peisajul românesc. Pictorul nu voia să ne dea altceva decât un peisaj, în care îți reda țarina și câmpiile și praful drumurilor din Muntenia. Despre un spirit abstract nu poate fi vorba în cazul acesta, cum nici opera lui *Luchian*, nici aceea a meșterului nostru *Petrașcu* nu îndreptățesc ipoteze, care le clasifică alături de pictura murală a mănăstirilor noastre. Căci *Luchian* a pictat poate flori ce prin culoarea și prin desenul lor sunt plante potențate cu ele însuși. Dar nici decum altceva. Rămân interpretări foarte personale ale concretului. Iar *Petrașcu* ne-a dat întotdeauna un fel de variațiuni scrise cu penelul pe teme luate din natură. Nu vrea să facă însă din materie spirit, dintr'o linie ruptă un suflet aplecat peste propria lui durere, din emailul unei culori un gând divinizat. Alături de pictura bizantină poate sta celebrul peisaj imaterializat al lui *Greco*: orașul Toledo în furtună. Acest tablou împotrivesc multă mișcare liniștei sfinților bizantini, dar nu vrea să fie și nu e peisaj, ci frică arzândă, groază.

Atât de apropiată de peisaj, evoluția picturii noi românești, spre o culme înaltă și profund semnificativă, nu va întârzia, nici dacă vom mai aștepta până ce caracterul ei esențial va fi descoperit. Până atunci, nici formele abstracte văzute pe scoarțele noastre, dar și pe acelea din Finlanda și din Scandinavia, nu ne vor da, în privința aceasta, nici o deslușire.

TRISTEȚE METAFIZICĂ

DE

LUCIAN BLAGA

ÎN porturi deschise spre taina marilor ape
am cântat cu pescarii, umbre înalte pe maluri,
visând corăbii încărcate
de miracol străin.
Alături de lucrătorii încinși în zale cănite
am ridicat poduri de oțel
peste râuri albe, peste sborul pasărei curate,
peste păduri adânci, —
și orice pod se arcuia
trecându-ne par'că pe un tărâm de legendă cu el.
Am zăbovit îndelung între stânci
lângă sfinți bătrâni ca ghicitorile țării
și-am așteptat să ne deschidă
o fereastră de scăpare
prin puternice spații de seară.
Cu toți și cu toate
m'am svârcolit pe drumuri, pe țarmuri,
între mașini și'n biserici.
Lângă fântâni fără fund
mi-am deschis ochiul cunoașterii.
M'am rugat cu muncitorii în sdrențe,
am visat lângă oi cu ciobanii
și-am așteptat în prăpăstii cu sfinții.
Acum mă aplec în lumină
și plâng în târziile rămășițe
ale stelei pe care umblăm.

Cu toată creatura
mi-am ridicat în vânturi rănile
și-am așteptat: oh, nici o minune nu se'implinește.
Nu se'implinește. Nu se'implinește
Și totuși cu cuvinte simple ca ale noastre
s'au făcut lumea, stihiiile, ziua și focul.
Cu picioare ca ale noastre
Isus a umblat peste ape.

NEGOIUL

DE

ST. I. NENIȚESCU

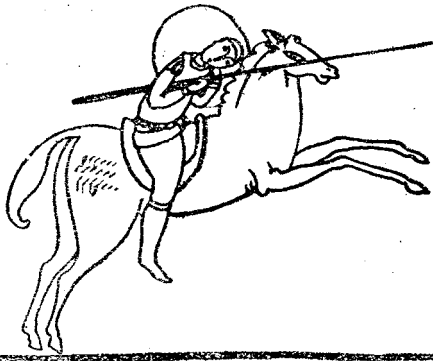
IN haină de argint de nor de seară,
In haină de opal de nor de ploaie,
In haină și de fum și de șiroaie,
Negoiul peste slăvi se desfășoară.

Dungi, dungi și dungi și coaste peste coaste,
Și pânze albe pânze de cenușe,
Și cerul pune munților mânușe,
Și dorul inimei se strânge oaste.

Piciorul coamelor se estompează,
Și tremură, se suie, se ridică:
Și nevăzut, și 'nchipuit — și frică,
Și dragoste și-avânt mă 'nveninează.

Și mă frământ și mă topesc în munte,
Și plâng cu ploaia, mă destram cu norul,
Și mă înnec asemeni cu priporul,
In noaptea care prinde să se 'ncrunte.

MERGEAU CÂNTÂND VITEJEȘTE

(FRAGMENT DINTR'UN CAPITOL DE ROMAN)

DE

CEZAR PETRESCU

O stropitoare de stradă improșcă cu un pieptene de apă asfaltul.

Radu Comșa se lipi de perete și o așteptă să treacă.

Un copil cu pulpele suflecate și subsuoară cu un coș de papură, flueră îmbâindu-și picioarele goale în acest duș gratuit. În urma stropitoareii, din pietrele ude se înalță o răcoare plăcută.

Radu Comșa traversă strada către biou. Soarele dimineții era învăluit de nori alburii și subțiri. Nu începuse arșița. Capitala avea înfățișarea primenită dinaintea ceasurilor nouă, când circulă numai oameni grăbiți, slugi întorcându-se de la piață, olteni cu coșurile în cumpănă, trăsuri cu bagaje de la gară, funcționarele de birouri și de magazin, cu obraji proaspăt pudrați, pășind mărunț și sonor.

Huruiau ridicându-se obloanele prăvăliilor. Rândașii șuruiau cu apă, pe trotuar, din tinichelele albe, nenumărați 888888..

— „Victoria Italienilor la Gorisia! Moldova cu declarațiile domnului Carp!.. A apărut edițiaaaa! A apărut“!..

Țigănușul îi întinse găfâind foile cu miros păcuriu de cerneală. Puse banul în gură, cât căută restul, și-o rupse mai departe, în goană: «Edițiaaaa!.. Comunicatul englez!.. a apărut“!..

Radu Comșa își aruncă ochii din mers la telegrame: Frontul oriental. Verdun. Amiralul Tirpitz și războiul submarin... Aceiași poveste! Nimic nu se mai petrecea nou. Războiul era acum ceva familiar și statornicit, ca îndeletnicirea cea mai firească a noroadelor.

Trecu cu trompete o companie de gardă. Fără voie, până s'au depărtat, trecătorii pășiră mai vioi, în cadentă.

În antretul biouului, îi luă pălăria Ioniță, făcându-și raportul.

— Vă adastă un domn. Domnișorul Sachelarie n'a venit încă. Lucră numai domnișoara...

Se auzia țăcănitul mașinei de scris.

— S'a înegrit fain domnișorul la feredee! constată cu admirație Ioniță, ștergându-i cu peria, praful nevăzut de pe haină. Este și-o telegramă de la domnu Deputat...

Când intră, domnișoara Betty nu întrerupse scrisul la clapele care svâcneau picioare lungi de lăcuste mecanice. Clătină numai capul exagerat de mic, sub frizura enormă, pufoasă și bălană.

Un domn foarte înalt și spătos, tuns cu mașina, cu figura roșie, puse alături gazeta

nemțească și se ridică țapăn, în hainele cenușii cu mari pătrate verzi, salutând militărește:

— D-rul Carol Mayer! V'a vorbit desigur domnul deputat... Pentru grâu... Doresc să semnez neapărat scrisoarea astăzi.

Radu Comșa trecu în dosul biuroului și răsfoi repede hârtiile de sub cubul de cristal.

— Un moment!... Se află îmi pare, o telegramă tocmai de la domnul deputat...

Telegrama lui Alexandru Vardaru, vestea că se întoarce chiar în dimineața aceea.

— Perfect! Aștept! se așeză domnul Carol Mayer, uitându-se la ceas și reluând gazeta

— V'a căutat cineva la telefon. Intrebă dacă ați sosit! spuse domnișoara Betty, mutând coala de hârtie albastră și privind-o cu mare băgare de seamă. N'a vrut să spună cine e. Zice că nu e nevoie: un domn!... Dar era glas de doamnă.

Domnișoara Betty își spuse părerea cu cea mai desăvârșită indiferență, lovind în clapele de sub care se destindeau articulațiile de metal; arătând așa că e vorba de chestii care nu o privesc pe ea, simplă funcționară. Putea să fie domn ori doamnă, îi privește. Ea își caută conștiincios de datoria ei: transcrie acte și nimica mai mult

Radu Comșa răspunse un „bine“! scurt. „Trebuie să se termine odată povestea cu Zoe“! își repetă o hotărâre veche acum, uitându-se dușmănos la pâlnia neagră a telefonului, de unde putea chema iar glasul nedorit.

Desfăcu plicurile cu un cuțit de os, răsfoli dosare, însemnă datele în agendă și pe calendarul block. Era puțin de lucru, tribunalele în vacanță, câte-va termene de fixat în Septembrie. Își aruncă din nou ochii pe ziare.

Domnul Carol Mayer cercetă ceasul și îl controlează cu ora pendulului din perete.

Al dumneavoastră merge în urmă... În România nu se potrivesc două ceasuri! surăse, punându-și gazeta împăturită în buzunar și desvelindu-și o dantură cu prea mult aur sub mustața tunsă după moda prusacă:—două dungi înguste sub nări. La Palat arată douăsprezece, la Fundație e douăsprezece și cinci, când ajungi la Independența e abia douăsprezece fără cinci, și până la Bulevard, zece pași, s'au făcut douăsprezece și un sfert!.. E ca și în politica dumneavoastră. Domnul Filipescu spune că a bătut ora, domnul Brătianu că nu a sosit încă. Iar domnul Carp nici nu vrea să se uite la ceas. Domnul Carp e un foarte solid cap politic!..

Radu Comșa mută din față, cutia cu codurile care-i împiedicau privirea, și flutura ziarul, de unde începuse să citească un articol.

— Asta o credeți Dumneavoastră... Aci însă scrie altfel!..

— O! ce se scrie în gazetele românești!... Germanii sânt pentru Dumneavoastră, un popor de antropofagi... Gazetele românești vor războiul; dar noi, pentru binele României dorim să nu aibă loc. Ar fi teribil! În două luni e un războiu sfârșit! declară domnul Carol Mayer, rostind aceste sentințe fără apel, cu cel mai așabil surâs din lume.

Pe Radu Comșa, îl ofensă siguranța cumpărătorului de grâne.

— Domnule Doctor! spuse, Germanii n'au fost niciodată prea buni psihologi! Credeți prea mult în forța organizației. Un războiu nu se face numai cu tankuri și zepeline. Mai este încă ceva... Dar ce-ți spun Dumitale, strein, care n'ai de unde să cunoști poporul!

— Pardon! intrerupse domnul Carol Mayer, mângâindu-și cu un un surâs de satisfacție lanțul de aur, trecut prin nasturele vestei. Pardon! Sânteți în eroare. Trăesc în România de la etatea de cinci ani. Vedeți că vorbesc românește aproape ca limba maternă. Și fiindcă cunosc — cred, sunt sigur, că România nu are să reziste mai mult de două luni..

— Fiindcă n'are tunuri?

— Și fiindcă n'are tunuri... Dar mai întâi fiindcă lipsește acel «încă ceva», de care vorbiați adineori

Atunci, Dumneata crezi că Ardealul, Bucovina...

— Ce știe bade Ion, de Ardeal și de Bucovină? Aceste sânt discuții de oraș, articole de gazetă. Discursuri și întruniri. După ce-a aplaudat discursul, publicul merge la grădina și aplaudă cupletele domnului Tănase, care are un nas foarte inteligent exploatat și foarte iubit de bucureșteni. Astă primăvară au fost splendide bătăi cu flori. Cine le-a văzut, n'are nevoie de prea multă psihologie ca să înțeleagă că un public care se bate cu atâta frenezie cu roze, nu poate vorbi de războiu, decât în glumă!.. Bade Ion, nu

cunoaște exact nici cum se numește Regele care va semna decretul de mobilizare! El gândește că n'are porumb, și blestemă concentrarea, care-i ține copiii la seceră... Pentru Germania însă războiul e o chestie de viață și de moarte. O știe și cel din urmă cultivator de cartofi din Pomerania. De aceea, au alergat din America de sud, din Asia mică, din Balcani, de ori unde se afla un german în stare să lupte.

— Imi pare cu toate aceste...

Radu Comșa, nu și sfârși gândul, măsurând din cap până'n picioare, omul voinic care nu se afla pe nici un front, ci în acest București cu disprețuitele lui bătaii de flori, se îndeletnicea nesupărat, cu negustoria de grâu, fără îndoială foarte bănoasă „Ori poate e un spion, un agent de propagandă... prea mult flecărește!».

Domnul Carol Mayer îi înțelese întrebarea și ridică măneca stângă. Sub manșeta de mătase moale, se văzu un aparat ortopedic: mâna era de lemn, ascunsă în mănueșa de piele.

— Suvenir dela Yser! lămuri, fără să stăruie și continuă cuvântul. Răsboiul modern este un examen serios pentru un popor și cere tenacitate. Românii nu sunt un popor tenace. O recunosc și cei mai înfocați patrioți ai dumneavoastră. Brav da, dar nu tenace! Și bravura nu înseamnă nimic, dacă e numai o calitate anarhică a individului. Răsboiul cere eroism disciplinat, colectivitate organizată... Vă subliniam, că în România nu se potrivesc nici două ceasuri...

— Știu, își aminti Radu Comșa o observație citită undeva, proaspăt. Individul la Dumneavoastră este număr: o unitate dintr'un tot. Literatura germană nu a putut crea figuri, tipuri. Nu are nici roman, nici dramă, fiindcă nu vede individul, fiindcă el nici nu se poate desvolta, e sacrificat masei. Dar dintr'o inferioritate a individului faceți o virtute națională! isprăvi Comșa, urmărind în aceiași vreme cu ochii, o scenă care se desfășura în birou.

Onisfor Sachelarie, își strecurase pe ușă, capul pătrat și negricios, cu fruntea chinată de crețuri adânci, cu părul negru-albăstriu, pornit țepos îndată deasupra sprincnelor late de-un deget. Își luă locul la masa lui dela fereastră, plecându-și obrazul cu trăsături muncite deasupra hârtiilor, cu o înfățișare foarte preocupată. Incercă penița pe unghie, ascuți un creion, adună foițele de lemn pe sugătoare. Apoi din buzunar scoase un pachet de hârtie subțire, desveli pe genunchiu un mănunchi de garoafe roșii și cărămizii, pândi când domnișoara Betty scria mai cu zor pe clapele rotunde, și-i luncă florile pe mescoară, pe vârful unei linii.

Domnișoara Betty le dădu la o parte, fără să le privească și fără să se întrerupă: nu era vreme pentru fleacuri!.. Dar încântat de ispravă, Onisfor Sachelarie își frecă mâinele și se așternu de astădată într'adevăr pe lucru. Era muncitor bun. Fugar din Ardeal, venit la birou odată cu Ioniță. Aci, omul aspru și simplu, căzuse în mâinele cu degetele subțiri ale domnișoarei Betty. Radu Comșa surprindea unul din multele episoade ale acestei mici—drame? farse? comedii ori simple idile?

— Știu, reluă Comșa, întorcându-și atenția la domnul Mayer. Răsboiul de până acum, a verificat însă fundamental erorile de psihologie ale germanilor.

Domnul Carol Mayer își așeză cu mâna sănătoasă mâna de lemn, pe brațul fotoliului, și continuă să zâmbească la aceste copilării, fără să se arate supărat.

— E tema franceză! Ne-o spun de doi ani. Ne-am spus-o mereu, dela 70! Ne urăsc, fiindcă nu sântem niciodată distrați, știm să voim ceiace voim, cu toată ființa. Intr'adevăr, nu ne amuzăm cu eleganță. Sântem un popor greoi. Frivolitatea noastră, când o încercăm, e de parveniți și de aceasta ne intimidează încât ne întoarcem îndată la gravitatea noastră de toate zilele. Căci viața nu e un amuzament. Aceasta am arătat-o și avem s'o mai arătăm încă! Germania are s'o arate tutulor, celor ce nu vor să înțeleagă!...

Cuvintele sunau a amenințare, dar domnul Carol Mayer păstra înfățișarea cea mai corectă și politicoasă cu putință.

— Mi se pare că domnul Deputat întârzie! își cercetă încă odată ceasul din vestă, disprețuind măsurătoarea pendulului din perete.

Alexandru Vardaru intră în clipa aceea, în manta de drum, cu genele albe de praf. Ioniță, din urmă, îi aduse servieta, îi desbrăcă pardesiul, ținându-l departe, să nu scuture colbul și pășind în vârful picioarelor.

— Te-am făcut să aștepți, domnule Mayer! rosti scoțându-și mănueșile de piele și aruncându-le pe masă. Pariez că n'ai pierdut vremea! I-ai zis nițică propagandă pentru

Mitteleuropa. Ca mâine o să te transportăm pachet într'un lagăr, unde o să înființăm un deposit de Mitteleuropeni ca dumneata, unul și unul...

Domnul Carol Mayer își arată într'un răs foarte vesel toți dinții de aur, dovedind că e om care știe să prețuiască glumele fără urmare.

Alexandru Vardaru scutură mâna lui Radu Comșa, își frecă praful de pe ochi cu batista despăturită, mișcându-se prin cameră să se desmorțească.

— Mizerabilă șosea! De la șase de când vin... Desigur, n'a dat nici un semn Staicovici!

Și fără să aștepte răspunsul, întorcându-se către domnișoara Betty :

— Domnișoară Betty, domnișoară Betty! mai puțină manichiură și mai multă atenție! Mi-ai scris în contract pretutindenți șaptesprezece mii, în loc de patruzeci și șapte... O oră ne-am pierdut până să transcriem copiile.

Domnișoara Betty și-ar fi retras, dacă ar fi putut, unghiile lăcuite, în carne, ca pisicile. Nu i se mai vedea decât ceafa, roșie sub cărlionții bălani, ca laptele în care ar fi căzut câteva picături de sânge.

Scrisoarea domnului Carol Mayer, fu semnată într'o jumătate de oră. Grăul trebuia predat în două săptămâni. Domnul Carol Mayer, ținând portbiletul pe colțul biroului cu degetele de lemn în mânușă, trase și numără treizeci de hârtii foșnitoare. Se ridică de plecare, salutând militărește, cu tocurele lipite, sunând un pintene nevăzut.

— Dacă nu ai nimic de lucrat, mergi cu mine, Comșa!... Cât mă spăl și mă schimb, putem vorbi. La trei plec în Moldova, spuse Alexandru Vardaru, luându-și servieta depe teancul de coduri.

Radu Comșa aruncă hârtiile în sertar.

— Intorci acasă! porunci Vardaru șoferului, care se răsuci să închidă ușa, trântind-o în încuietoare.

Casa lui Alexandru Vardaru se afla la Șosea. Era cu hârtie albastră în ferestre. În grădina din față crescuseră florile stufoase și dese. Trandafirii se scuturau. Pe alei năpădiseră ierburile, ca într'un loc de mult neumblat. O bancă albă și o masă rotundă, sub un arțar cu frunzele verzi pătate cu alb, așteptau părăsite.

— De ce nu plivești? arătă Alexandru Vardaru, cărările, servitoarei care târa geamantanul găfâind. Nu-ți dă în cap?

Ca și domnișoara Betty, Marița nu încercă să se desvinovățească. Lăsă valiza pe peron și fugi, cu picioarele desculțe, să deschidă pe din dos.

Candelabrele erau înfășurate în pânză subțire, verde. Oglinzile în aburul de praf, răsfrângeau umbre-fantome. Covoarele strânse sul. Mirosoare de camfor.

Pașii sunau deșert pe parchet, în sălile înalte. Numai biroul lui Alexandru Vardaru, camera de dormit și baia, erau aerisite, cu ferestrele înlături.

— Într'un sfert de oră am terminat! se grăbi Alexandru Vardaru, desfăcându-și butonul de la guler și trecând în camera de baie. Marițo! două cafele! Comșa, găsești ziarele streine pe birou, dacă nu le-o fi întrebuițat idioata...

„Idioata“ plecase după cafele.

Radu Comșa nu desfăcu benzile neatinsse. Se așeză pe scaun și din cadrul, de la birou, îi surâse Luminița.

În perete, în față, se afla un tablou mare, o pictură de meșter iscusit: Elena Vardaru, așa cum trebuia să fi fost la douăzeci de ani. Era o mare asemănare între mamă și fiică; dar în chipul Luminiței lipseau liniile moi și transparente, care dădeau portretului din perete un aer îndepărtat, strein de această lume. Luminița era numai viață, iar fotografia păstra ceva din lucirea neastâmpărată a ochilor. „Cu numele meu de gaiță, ar fi ridicol să fac figură de tragedie!“ — izbucnise în răs, într'o seară, când o întrebuse dacă a fost vre-odată tristă.

Așeză cadrul mai în lumină. Cu dânsa viața nu poate avea nimic trist și ascuns.

— Caută, te rog în servietă! vorbi Alexandru Vardaru, prin ușa întredeschisă, din camera de baie. E un plic oficial, care te interesează...

Radu Comșa desfăcu servieta și răscoli între hârtii. Deschise plicul cu inscripția „Ministerul de Interne“ și citi: „Domnule, în caz de mobilizare vă rugăm a vă prezenta în termen de 48 ore la biroul... Serviciul... din Ministerul nostru, unde sunteți repartizat pe ordinea de mobilizare în calitate de... Alăturat, aveți ordinul de mobilizare, emis de Direcția... din Ministerul de Răsboiu.“ Prins cu un ac, ordinul Ministerului de Răsboiu...

Răsuci hârtiile pe toate fețele. Ce însemna asta? Hârtiile purtau data de acum trei zile, când își amintea că Vardaru întârziase toată dimineața la Interne și la Răsboiu. Înțelese și roși. Dispuneau așa dar, de soarta lui, ca de a unui copil?

Se ridică de pe scaun și măsură parchetul cu nemulțumire.

— Zici, că n'a venit Staicovici? întrebă glasul lui Alexandru Vardaru. Trebuie să-i trântim somație. Notează, te rog!..

Afacerea Staicovici era de mică însemnătate. Se vedea că Alexandru Vardaru stăruia asupra ei, numai ca să nu-i dea răgaz să vorbească altceva. Dar aceasta nu putea sfârși cu atât! Nu s'a gândit niciodată să se pună la adăpost, și cu atât mai mult să roadă scările Ministerelor pentru asta. Că a evitat timpul pierdut cu concentrările, e altceva. Ar fi fost o prostie să fi făcut altfel. Dar o mobilizare... războiu. Acolo e o lașitate să eviți, e viața pe care vrei s'o cruți...

Oprit înaintea ferestrei, Radu Comșa își recapitulă cum avea să decurgă explicația. Pe șosea, dincolo de șiragul prăfuit al teilor, săgetau automobile repezi; o trăsură cu o doamnă și două fete în haine albe, se întorcea în pasul cailor. Una din fete ținea pe genunchiu un uriaș maldăr de flori. „Înțeleg foarte bine sentimentele care! Nu, asta ar fi o introducere de stil epistolar. Mai bine, cu un ton degajat: Mă surprinde că asemenea privilegiu pe care nu le-am cerut, îmi vin... Sună prea a frază ceremonioasă.. Domnule Vardaru! sunt chestiuni pe care oameni iubesc să le rezolve singuri și... Nici așa! Pare o pornire agresivă“...

Radu Comșa se mută dela fereastră, înaintea bibliotecii, și trecând mâna peste legătura de piele a cărților citi titlurile familiare: „Demangeat. Histoire du Droit romain. Le droit pur“... Ce situație idioată!.. Va lua plicul și-l va înapoia simplu, fără multă vorbă. Din obicei, așeză în ordine volumele desperechiate în raft.

— Ce-ți spunea doctorul Mayer? întrebă Alexandru Vardaru, intrând îmbrăcat în alte haine, bărbierit și mirosind a apă de păr. Am venit cu dânsul în tren Joia trecută; ținea piept unui compartiment întreg, cu victoria lor... Simionescu dela Bârlad, să-l ia în palme nu alta; fierbea...

Radu Comșa luă plicul de pe birou, cu hotărâre:

— Nu înțeleg, domnule Vardaru...

— Te rog, să înțelegi! îl opri Alexandru Vardaru, punându-i pe umeri mâinele care miroseau a săpun proaspăt. Am făcut-o pentru mine, nu pentru Dumneata. O să avem nevoie. În prima lună de mobilizare, toate au să se dezorganizeze.. Am nevoie până îmi aranjez lucrurile, în noua situație. După o lună, ai vreme să tot fii erou, dacă perspectiva îți va surăde...

— Se găsea alt mijloc, în loc...

— Te rog! Te rog! Nu ne grăbește nimic... De altfel mai putem discuta și altădată. Acum servește dulceața!..

Marița, încălțată de data asta, și cu șorț alb, aștepta cu tava cu dulceți și cafea.

După ce așeză în farfurioară lingurița de dulceață, lui Radu Comșa îi fu greu să reia discuția. Puse plicul în buzunar. Într'adevăr nimic nu grăbea. Era o formalitate extrem de simplă care se putea împlini ori când: n'au să fie prea mulți acei care vor cere să meargă pe front...

Alexandru Vardaru scoase agenda și fixă programul pentru cele trei zile, cât avea să lipsească în Moldova. Vorbea pășind apăsător cu picioarele scurte, în parchetul fără covor, mutând câte un scaun din loc. Observă stratul subțire de praf, de pe masa bibliotecii și se întoarse să apese butonul de porțelan. Soneria izbucni lung în casa goală. Când se ivi Marița, Alexandru Vardaru, fără să întrerupă fraza, trecu un deget peste ceața de praf și-i arătă urma rămasă. Servitoarea se repezi să șteargă cu colțul șorțului, dar Vardaru o opri:

— Nu cu asta; cu cârpal! Și nu acum; când nu sânt aci!

Obrazul fără vârstă al slugei, roși, și plecă rușinată în pământ, ochii verzi, de culoarea pelinului veșted.

— Acum ce-mi stai ca în strană? Spune lui Neculai să întoarcă mașina!

Îl conduse pe Radu Comșa până în Calea Victoriei. Lua dejunul la Senatorul Bogza, fratele Ministrului, de avea să afle cele din urmă știri; de acolo pleca direct, la gară.

— Măine ori poimăine, era vorba să se convoace consiliul de Coroană. Dacă e ceva grav, amăn. Las răspuns la telefon, lui Ioniță. La revedere!...

Alexandru Vardaru se lăsă pe spate, în fundul mașinei. Neculai sună, și apăsând pedala dădu drumul lanțului de trăsuri și automobile, oprit o clipă.

Radu Comșa porni fără țință, căutând umbra pe lângă ziduri. Amiaza de August dogorea acum din plin, trecătorii înaintau moleșiți pe sub corturile vârgate ale vitrinelor. Femeile aveau haine foarte subțiri, o înfățișare lăncedă de oboseală languroasă; bărbații, cu pălăriile în mână, își tamponau fruntea cu batistele. Ce putea să se mai întâmple „grav”? Era numai o mare toropeală care muia asfaltul și făcea caii birjelor să clem-păne cu urechile muiate. Un vânzător de gazete pe treptele unui gang, număra un pumn de gologani. Din ușa deschisă sufla un șuvoi de curent rece. De pe celălalt trotuar, un cunoscut îl salută întrebându-l din ochi, cu gestul mirat, ce caută în Capitală pe canicula aceasta.

La Palat, sabia soldatului de gardă sclipea fulgere ferbinți în soare. Un câine se strecură printre trăsuri cu limba roșie, spânzurând lung afară. Infricoșată căldură!... Se decolorează cărțile în vitrine... N'a mai apărut nimic nou. Cine mai citește pe dogoarea aceasta?...

Il priviră lung două femei; una se întoarse spunând ceva tovarășei. Avea rochia albastră, de culoarea fulgerilor noaptea; i se vedeau pulpele rotunde în ciorapii de mătase aurii. Își amintea de undeva figura. Sânt multe figuri pe care le recunoaște fără să le fi cunoscut vre-odată. Chipuri fără nume, întâlnite pe stradă, într'un restaurant, într'o gară, între două trenuri. S'au oprit ochii în treacăt. A rămas imaginea lor fugace, ascunsă undeva, de unde acuma tresare. Oamenii cu bucurii, cu griji... Ciudat: atâția cât trec pe lângă tine fără să știi ce sânt, ce duc cu ei!... Liceanul acesta în tunica de doc, alături de fetița de școală, cu ghiozdan și coada pe spate. Domnul cu barbișon alb, care privește în vitrina magazinului cu ghete. Din buzunar i se vede jumătate de ziar, cu inscripția din jumătate de titlu: „*L'Indep...*” Ofițerul care-și admiră cismele de lac. Și doamna încărcată de pachete, cu copilul de mână, nehotărându-se să traverseze... Câți de aceștia întâlnești într'o zi? Două mii, trei... Nenumărați. Ce-i așteaptă acasă? Ferestre cu perdelele trase; un câine îi întâmpină gudurându-se; copiii, nevasta... O scrisoare de undeva. Nu curge apa. A plecat servitoarea. Trebuie schimbată mobila din salon. Au dușmăanii de moarte și se iubesc absurd. Doresc ceva, care n'are să se întâmple niciodată și sufăr pentru cine știe ce dureri, pe care chiar dacă le-am ști, ni s'ar părea cu desăvârșire indiferente... Și cunoscuții cu care stai de vorbă! Te întâlnești la restaurant, la cafenea, în afaceri; discuți cu ei—dar ce știi cu adevărat despre ei? Îți arată o față—și au alta, secretă și misterioasă. Poți spune despre unul precis că e avocat, ori profesor, ori rentier, ori moșier; îl recunoști, e bălan ori smead, poartă mustață tunsă ori haină din cutare stofă, și-e antipatic ori simpatic, îl ai clasat în minte: e o haimana ori un om onorabil, dar în dosul acestei etichete pe care i-au pus-o arbitrar, ce se ascunde nici nu te încearcă gândul să afli. El e o taină pentru tine și gândul acesta nici nu înspăimântă, nici nu te chinuie. Că peste o oră, îi ese înainte un copil în rochiță, întinzând brațele drăgostos—„tăticule”!—deși tu îl ai clasat drept o canalie, ori că trânteste ușa în țândări când se ceartă cu nevasta, deși ai jura că e omul al mai blând din lume, că a plâns odată cu bărbia în piept când a curs țărâna peste o groapă — nici unul nu este să nu fi trăit asta! — că a vrut să fie ceva din care nu e de cât o mizeră uscătură, — nimic n'ai să cunoști, nici odată! Toți sânt taine închise, ferecate cu șapte peceți. Deopildă, junele acesta pudrat, rezemat cu spatele de bara vitrinei, la Sfetea, și privind atât de obraznic femeile! O secătură, desigur. Așa cel puțin îl arăta toată înfățișarea. Dar înfățișarea e o minciună. Poate e un talent, un om cu gânduri mari, un suflet generos, ascuns și înăbușit... Și despre dânsul chiar, Radu Comșa, ce vor fi gândind oamenii? „Nimeni nu înțelege pe nimeni”. Flaubert a spus-o parcă aceasta, dar e încă mai plin de infricoșare. „A nu înțelege”, înseamnă a fi încercat să înțelegi și a nu fi isbutit. „Nimeni nu cunoaște pe nimeni”. Acesta e adevărul cel teribil. Trăești cot la cot cu semenii de-ai tăi, pe care n'ai curiozitatea să-i cunoști nici cât ai avea pentru o vietate din altă planetă, ori din altă epocă geologică... Și acești oameni necunoscuți între ei, indiferenți, alcătuiesc un oraș, o țară. Intre el și domnișoara Betty, între Alexandru Vardaru și Onisfor Sachelarie, între el și Marița, sluga cu ochii de culoarea pelinului veșted, ce legătură poate exista? Pot vrea ceva laolaltă? Pe căldura aceasta tropicală!..

Radu Comșa coborî de pe trotuar, să ocolească mulțimea îmbulzită înaintea vitrinei de la „Independența”, unde o hartă uriașă, cu stegulețe colorate în vârf de ac, arăta fronturile după ultimile comunicate.

Șiragul trăsurilor și mașinelor se încrucișa necurmat; un rând spre capul Podului un rând spre Poștă.

Intr'o limuzină, o femeie foarte frumoasă; alături de șofer un câine lup, privind serios și grav, curgerea lumii. Cine sânt toți? Un general cu bărbîță albă, salută pe cineva de pe trotuar, dând vesel din mîna îmbrăcată în mînușă albă.. Ce tainică legătură, tainică și trainică, poate fi între el și popa de țară, cu umbrela de ploaie, alergând undeva unde a întârziat; între oameni care se ghiontesc o clipă: doamna foarte impunătoare cu haina de mătasă plesnind pe trup și portarul de minister trecând cu condica vîrgata subțioară; între perechea în costume albe de tenis, cu rachetele în învelitoarele cadrilate, și birjarul care s'a ridicat în picioare să vadă de ce s'a oprit trăsura dinainte?... Necunoscuți. Se uită încruntați unul la altul când s'au isbit gonind piept în piept, sau politicos, se feresc în lături, rostindu-și scuze cu surâs prefăcut și convențional, și alergând mai departe. Necunoscuți fără număr. Fără nume.

Nu știi cine sânt — cum poți ști ce vor? Cum poți hotărâ ceva grav, unanim, etern, în numele lor?

Radu Comșa își scoase și își așază batista în buzunarul de la piept, fără nici un motiv, uitînd ce voia să facă cu dînsa, spunîndu-și: „Mi se pare că pregătesc un discurs defetist! Doctorul Carol Mayer m'ar aplauda încântat... Nu! Doctorul Carol Mayer nu poate aplauda. Cu o mîna de lemn, nu se poate aplauda“.

Își aruncă ochii la Capșa.

Era ora aperitivului. Cafeneaua îngustă ca un vagon, gemea. Ii făcu loc, trăgându-se pe canapea, Titel Iliescu, care-i întinse mîna și se întoarse să continue discuția, cu un necunoscut cu barbă neagră și foarte creață, de oriental.

— Îți spun că e imposibil. E o invenție!

Domnul își netezi de cîteva ori barba și rîse cu mare înveselire, sprijinindu-și ceafa de plușul canapelei și arătînd dinții albi și foarte lați.

— Asta-e-acum! De ce invenție, monșer? Am eu nutra să născocesc infamii? E adevărul curat. Ascultă! — puse mîna pe mîna lui Titel Iliescu și-i vorbi mai încet — ascultă ce-ți spun! Aseară eram la Suzana. Cu mai mulți: Vascanu, Grigoraș, Meicu dela Romanați, alți tipi. Se încinsese chef în toată regula; știi că unde e Meicu nu scapi cu una cu două. Pe la două, mai rămăseseră cîteva pe la mese: edecurile. Apare cu două dame la braț, turtă... „Băeți, în astă seară plătesc eu!“ — zice — „S'aducă șampanie!“.

Prezintă femeile: niște tipese. Chelnerii încep să care șampania la răcitoare. „Să vie lăutarii!“ — zice. Vin lăutarii. Ii trage Lache, cum știe el, când cîntă pentru noi. Și curg sticlele; un rând, două rînduri, trei... Când să plecăm, peste douăzeci de sticle goale răsturnate pe jos. Ne împiedicam în ele. Las' că și noi eram făcuți de-albinelea. Chiamă țalul: — „Socoteala toată la mine!“ Ne împotrivim. Meicu de altă parte, nu! să plătească el. Zic să facem parte; nemțește. Tipul se 'nfurie. — „Am comandat eu!“ zice. Și începe o ciorovoială între el și Meicu. Insfârșit, ne punem pe lângă Meicu, zicem: „Lasă-l Matache, toată viața tot alții i-au plătit cheful... Il lovește târziu ambiția asta“. Perfect!... O socoteală lungă de-un sfert de metru. Nici nu se uită la ea, scoate portofelul și aruncă două hîrtii de cinci sute. Portofelul doldora de hîrtii... La eșire, îl aștepta mașina. A plecat între cele două tipese.. Acum te întreb: de unde frate atîta bănet? Nu's nici doi ani — ți-aduci aminte — de cînd se ținea de mine scaiu, să stărui pe lângă frate-meu, Tache, dela Domenii, să-l numească într'o slujbă ceva, orice; două sute de lei pe lună. N'avea pretenție la mai mult! Cred și eu. Cînd n'ai franc, cine dracu se mai uită la pretențiile tale, chiar dacă le-ai avea?... Stătea, aici la masă, două ore cu ceașca de șfarț goală înaintea. Citea gazetele consumatorilor de prinprejur — „îmi dai voie, un moment?“ — și-ți sufla gazeta de sub nas! Acum: șampanie, tipese, plătește el, mașină la scară; toate mofturile din lume! Să nu te întrebi: de unde?

Domnul cu barbă răsturnă paharul cu țuică peste cap și spuse cu mare taină, ștergîndu-și gura cu o batistă în patrate colorate.

— De unde? Nu e mare filosofie: legațiile sireacele!

Titel Iliescu își îndreptă trupul subțire și privi cu ochii lui limpezi, albaștri și buni:

— De ce numai decât, legațiile? Poate a moștenit. Poate câștigă!...

— Ce să moștenească monșer? Cum să câștige? se indignă de atâta naivitate domnul cu barbă, rupând un capăt din felioara de pâine de secară și aruncând-o în gură, cum prinde bucata din sbor, un câine dresat. Pe cine să moștenească? E feciorul unui institutor, vai de capul lui, de la Slatina. Și cum să câștige, te întreb? Ca să câștigi, trebuie să muncești. Și când muncești, nu ești toată ziua la Capșa pe calea Victoriei la deal și la vale, la Curse, și noaptea până la trei-patru, la Susana, la Flora, la Femina—că unde te duci, dai peste el!... Este o meserie, drăguțule, în care muncești puțin și câștigi mult. O meserie foarte nouă și foarte rentabilă acum, când unii au interes să intrăm cât mai repede în acțiune, și alții să rămânem toată vremea în neutralitate. Țasta e tot secretul!

Domnul cu barbă, se întoarce către alt necunoscut de la masa de alături, mutându-și farfurioara cu măsline.

Titel Iliescu îi făcu lui Comșa un semn, adică: „are-o gură, să te ferească Dumnezeu!”

— Și tu, Radule? Te-ai înegrit să joci rol de maur, la „Național”...

Radu Comșa se privi involuntar în oglinda din față. Eră într'adevăr foarte negru, ars de soare, aci între atâtea figuri bolnăvicioși de decolorate. Întrebă despre cine fusese vorba.

— Nu importă! Il cunoști și tu, și eu. Dar ce interes? Dacă ne-am potrivi!...

Radu Comșa înțelese că n'are să aștepte nici odată cine e „tipul” de la Suzana. Titel Iliescu, se uită pe fereastră și surâse unui gând:

— Am văzut pe doamna Zoe Vesbianu. Mai frumoasă ca oricând!...

— Și ce-mi spui mie? dădu din umeri Comșa.

— Cum, ce-ți spun ție? Se întoarce Titel Iliescu mirat, gata să-l tachineze. Dar văzând dunga dintre sprincele prietenului, își reveni cu părere de rău:

— Iartă-mă, dacă...

— Apoi silindu-se să schimbe vorba.

— Privește la masa antantei! Ai zice că e un mare consiliu ăliat.

La o masă din fund, un grup plecat pe o hartă, urmărea explicațiile unui domn pipernicit, slab, ras până la culoarea vineției a pielii, cu o pălărie imensă, dată pe ceață. Arată fără îndoială o mișcare decisivă de trupe, așa cum ar comanda-o el, căci când sfârși, privi tovarășii triumfători, dându-și pălăria pe ceață ca un bobârnac victorios: — nemții erau pierduți!

Se aflau adunați: gazetari cunoscuți, oameni politici, poeți cu și fără volume, actori cu faimă, tineri fără nici o îndeletnicire; micul parlament nelipsit la ora zece dimineața, la douăsprezece, la două, la șase, la opt seara: ora cafelei cu lapte, a țuicei, a sfârțului, a băuturilor răcoritoare.

În amestecul de haine corecte după ultimul jurnal și de haine boheme, cu lavalieră și pălării late, figura aspră și arsă de soare a câte unui proprietar, atunci întors de la seceră ori de la treer, arată ca un urs păduratic într'un panoptic cu figuri de ceară.

Un intervenționist celebru, care deslănțuise multe scandaluri și hăduise în stradă trimisul extraordinar al Austriei, vociferă în picioare, cu glas detunător, fluturând un ziar filogerman în mână:

— Am să le rup urechile!... O să-i spânzurăm în piața Teatrului! Să-i scuipe trecătorii.

— Lasă, viteazule! îl întrerupse târăgânat, un bătrân chel care nu-și lăsă din gură paiul mazagranului. Mai bine ți-ai încheiă nasturii la pantaloni, Adriene!

Intervenționistul își trecu mâna la nasturi și-i închee fără grabă, potolindu-și doar diapazonul perorației:

— Auzi, draqule! În Rusia se pregătește revoluție. Ucraina vrea separație. În Franța Malvy... Toate balivernele din lume!... Slugi! asta sunt: slugile lui Von dem Busche!

— Adriene, cunosc un admirabil preparat francez pentru scos petele de pe haine! Mai mare rușinea să te prezinți în așa hal. Înaintea marchizului de Saint-Aulaire... Excelența-sa care se trage din Cruciati!... îl întrerupse din nou domnul bătrân, cu placiditate.

Hainele lui Adrian erau numai pete, de toate culorile, formele și dimensiunile: pete concentrice, stropituri, pete ovale, circulare, insule și arhipelaguri, de sos, de vin roșu,

de undelemnul sălăților, proaspete și bătute de praț, tangende sau înfățișând un adevărat sistem planetar, cu sateliți și cu inelele lui Saturn.

Intervenționisul își dădu iluzia să le suprimă, ștergându-le cu măneca.

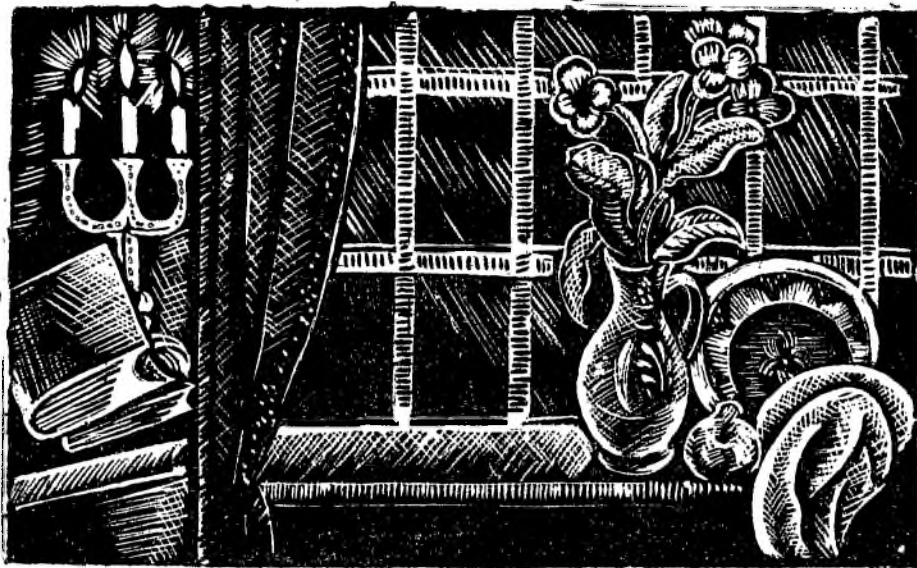
— Și ce, nene Panait? Nu poate fi toată lumea ca dumneata, să poarte un rând de haine de pe vremea Gheneralului Manu!... Mai mănâncă omul o salată, mai bea un sprit...

— Mai bea două sprituri! întări cu mult înțeles, domnul țhel, care știa el ceva, de bună seamă.

— Ei da! Mai bea două sprituri. Două, trei, patru, douăsprezece ! Câte poțlesc! Ce, beau din banii dumitale? Tocmai bine că-mi amintiși! Nicolae, un pelin cu sifon... Dar știi spritul meu : sifon o idee, de un deget, cât degetul mic... mic de tot, sau chiar de loc!... Aide, repede puile!

(Sfârșitul capitolului în numărul viitor).

CICLUL MORȚII

DE

ION MARIN SADOVEANU

MOARTEA ȘI MONAHUL

— ÎNCET, din cutele de lemn și-a ridicat o mână
Icoana lui Sîn Petru.
Și porniră de peste tot din cute
Păraie de țărână.

Ca un luceafăr ascuțit și viu
Înalt, albastru și neîmperechiat —
Așa fusese gândul meu cu care
În mine pe Sîn Petru l-am purtat!

Curgând din pumnii lui, ca din izvor,
Țărîna pân'la buză m'a-ngropat.
Cu-o rugăciune care semăna cu'n dor
Eu totdeauna de Sîn Petru m-am rugat...

Icoana izvoră neîncetat...

Și când urcă la ale ochilor lumini
Din mine pasărea-a sburat.
Și-a fost un vișor nalt, de crini,
Căci totdeauna de Sîn Petru m-am rugat!

MOARTEA ȘI CORĂBIERUL

— **V**ENEAU spre mine stelele perechi.
Cutreeram pe mare către cer,
Aveam în gură gust de fier,
Și cui de crivăț în urechi.
De ani la proră, înghețat și ud,
Priveam subt Orion, cum răsărea la Sud
O lume veche 'n ape de cleștar. .
De mic m-am îndreptat spre ea, ca'n spre un far!

Dar steaua'mi taie drumul și-i ghiețar.

Deodată naltul pod al Lumii cade scund
Corabia plesnește, și-un țipar
Mă trage ca o funie, la fund.

În valuri, sus, pe cerul meu de înecat
În stea, ghiețarul iarăș s-a schimbat.
Adâncul verde când m-a sugrumat,
Din mine pasărea-a sburat...
Și așchii de lumină văzut-am tot mai rar.

De mic întins-am pânza spre-o stea, ca'n spre un far!

MOARTEA ȘI BOLNAVUL

lui TUDOR VIANU

— **D**IN umăr mi-a crescut, diagonal,
Prin coaste un tăiș de-oțel,
Și când mă mișc în pat, ca'ntr'un pumnal
Mă'mpung în el.
La soare stau în perne albe, drept,
Și simt tot mai puțin umblând prin piept
Un vierme luciu, verde și-mbălat

Odată tot cu soare eu m-am vindecat
Căci soarele omoară tot ce-i rău!

Afară, un câine s-a 'nvârtit
Să-și prindă coada și-a amețit...
Ce nătărău!

Sunt mult mai bine și voi coborî din pat,
La soare cred că iar m-am vindecat.
Dar simt o pană cum îmi lunecă pe gât...
În jurul meu, pe lume, cade un urît...

Se svîrcolește-n mine viermele turbat
Și virful inimei umflate l-a mușcat, și inima a stat.
Din mine pasărea-a sburat.

Și a rămas în urma ei
Un miros veșted și-înăcrit, de tei.

MOARTEA ȘI MĂSCĂRICIUL

MARIETTE

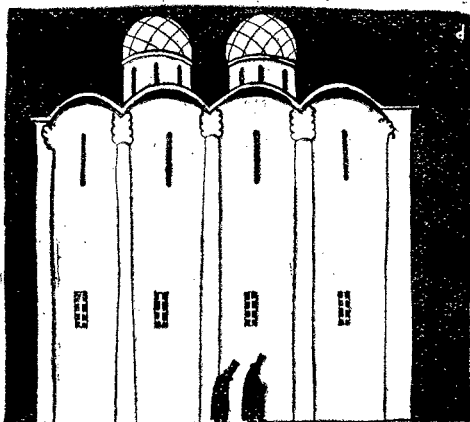
— **S**UNT geamăn cu un frate spân
Cu trup de cârpă și de fân.
Pe lume când era să vin
Un păpușar pe la Berlin
Il îndopa pe frate-meu
Și aștepta să-l cumpăr eu.
Nici nu-l hrănesc și nici nu-l tund.
Il port cu mine—și-l iubesc,
De-mi merge rău—il chinuesc,
E muț, e moale și rotund.

Eu o iubeam pe Irma Zell;
Sunt sigur c'o iubea și el!

Dar într'o seară, soțul ei,
Un roșu 'mblânzitor de lei,
Ca din greșeală m-a 'mpușcat.

Din mine pasărea-a sburat...

Și până-acum, e un mister
Cum frate-meu de-un ofițer
In vâlmășeală-a fost călcat,
Și'n pinteni albi, s-a sfâșiat...

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

LA UN CONCERT AL S. C. R.

UN festival în cinstea marelui muzician ungar Béla Bartók și un concert simfonic Duminică 7 Noembrie, ne-au atras atenția asupra unei noi organizări artistice: Societatea Compozitorilor Români. Mișcarea noastră culturală se îmbogățește cu această tânără formație muzicală, care ia loc între grupările artiștilor plastici și nucleee ale artei: literatură, plastică și muzică, zămisliții frumosului ar putea ajunge cândva la o puternică organizație centrală din care cultura românească n'ar avea de cât foloase.

Foloase din punct de vedere al creației artistice însăși. Poezii, romancierii, pictorii, sculptorii și muzicianii s'ar putea cunoaște între ei cum nu se cunosc astăzi și s'ar putea stimula și înrăuri reciproc cum nu se stimulează și nu se înrăuresc astăzi, când nici nu se cunosc. Cenaclurile noastre artistice sânt azi unilaterale: ori numai literare, ori numai plastice, ori numai muzicale. Rar întâlnești un pictor într'o grupare literară, rar un muzicant într'o grupare pictorală și mai rar un literat într'una muzicală. Izolarea aceasta, care e o ignorare reciprocă, se reflectă în însăși creația feluritelor categorii.

E un anumit spirit care domină o epocă dată și care, împărțit în comun de creatorii frumosului, împrumută un ritm unitar și un caracter general literaturii, plastice și muzice în care se oglindeste epoca. Pe căi izolate el poate fi descoperit mai greu. Frecventările diferitelor categorii de artiști îl pun la îndemână mult mai ușor. Franța de după 1879 dă acest minunat exemplu de solidarizare artistică. Dacă debussyismul muzical reflectă în construcția sonoră aceleași principii ale impresionismului pictural și ale simbolismului literar, împrumutând creației din această epocă un împunător caracter de unitate, faptul se datorește pestrilor cenacluri în care compozitorii se găseau laolaltă cu pictorii și cu poeții. Erau prieteni și gândurile și aspirațiile pe care și-le comunicau unii altora, treceau firesc în lucrul mâinilor lor inspirate. Un suflu general dă ritm unitar frumosului zămislit în această mare epocă a Franței.

Solidarizarea prietenească întru creație e pentru arta noastră și mai necesară. Trăim o epocă de

căutare a căilor proprii, a *stilului românesc* în pictură și în muzică mai ales. Inceputurile sânt izolate și de aceea timide încă. Cutare pictor, desrobbit de rețeta armoniilor de culoare pe care maestrul strănătății o furnizează gata, începe să-și dea seamă că această rețetă nu se poate aplica peisagiului românesc. Aici lumina se nuanțează altfel și alte acorduri trebuiesc găsite pentru a-l reda. Singur în atelierul lui, îndrăznește și parcă nu îndrăznește. Cutare tânăr compozitor, care a învățat să mănuiască sunetele după școala franceză sau germană, începe să-și dea seama că pentru a creea o muzică românească, trebuie să introducă în tehnica adusă de aiura semitonurile, ritmurile și coloratura felului nostru de a cânta. Experiența personală îi descoperă capete de drumuri pe care le întrezărește, prin negura posibilităților, luugi, anevoioase și descărătoare pentru el, singuraticul. O apropiere între pictură, muzică și literatură ar însemna o îmbărbătare a celor cari încă pregetă, o clarificare a celor încă nelămuriti. Ea e cu atât mai necesară cu cât ni se pare că niciodată elita noastră creatoare n'a fost mai adâncită în căutarea formelor proprii ale stilului românesc, ale viitorului stil românesc. În această multiplă solidaritate, tinerele talente care pictează azi cu ochiul ațintit spre Paris, ori compun melodii cu ureche tot spre Paris ațintită, ar găsi o sigură și rodnică orientare.

Dar o solidarizare a diferitelor categorii creatoare de artă, ni se pare folositoare și din punct de vedere al destinului politic, — pentru a ne exprima astfel, — al culturii românești. Statul a înființat un minister al Artelor, chipurile, să prezideze acest destin însuș. Dar Țrșitele pe care politica le suie să toarcă acest destin, se dovedesc din ce în ce mai mult a fi niște simpli popândăi în lan: sămănăturile nu cresc din pricina lor și sburătoarele cerului poposesc pe umerii lor și-i împodobesc fără frică și fără jenă. O centrală organizare a elitei noastre creatoare n'ar putea îngădui ca toți lapedații politice să ofenseze și să păgubească cu simplitatea lor de duș destinul creației culturale românești.

Gânduri indignate și perspective de nădejdi au

născut în noi impunătorul concert simfonic dela 7 Decembrie, al Societății Compozitorilor Români. Întreaga noastră simpatie înfăsoară cald noua organizare de artiști. Am arătat într'un număr trecut al „Gândirii” însemnătatea *Filarmonicei* pentru creația muzicală românească. Mulțumită politicii culturale absente a ministerului Artelor, Filarmonica nu mai există. Concertul Societății Compozitorilor Români dovedea încă odată cât e de necesară o înjghebare orhestrală permanentă. Cu mari greutateți compozitorii au întrunit provizoriu o orhestră care să le execute poemele simfonice. Statul neajutându-i, ei au găsit calea eroică de a se ajuta singuri, prin tânăra și viguroasa lor organizare.

Programul lor și marile personalități ca George Enescu și Alfons Castaldi, care n'au pregetat să se coboare în mijlocul tineretului începător, respirau un suflu de solidaritate emoționant.

Emoționant era să ascuți poemul simfonic ezitând încă al tânărului Marțian Negrea dela Cluj ori al celui alt tânăr, Enacovici, alături de consacratul Marsyas al lui Castaldi ori de grandiosul fragment din noua operă a lui George Enescu. Între ele, cântecul popular, adunat de maestrul Kiriac și orhestrat de Const. Brăiloiu, răsărea ca o profesiune de credință în viitoarele orientări ale arhitecților sunetului.

NICHIFOR CRAINC

C O R E C T I V Ș I E X P R E S I E

NIETZSCHE, scriind despre originea tragediei grecești, spunea: „De Apollo și Dionysus se leagă cunoștința noastră că în lumea grecească e o contradicție uriașă, ca origine și ca intenție, între arta apollinică a artistului plastic și între arta fără icoane a muzicii ca arta a lui Dionysus: amândouă aceste porniri atât de deosebite merg paralel, cele mai de multe ori în despicare deschisă, escitându-se reciproc pentru creațiuni nouă, tot mai vânoase, până când înfășit printr'un act de minune metafizică al «voinei» elenice, apar înperechiate și în această înperechiere creiază în cele din urmă arta tot atât de dionisică, pe cât e de apollinică, a tragediei atice”. Nietzsche voia prin diferențierea aceasta, între altele, să înlătore cu orice preț basmul „seninătății” grecești. Grecul nu era seninul scornit de superficialitatea bătrânicioasă a filologiei și istoriografiei. Dimpotrivă; prin fereastra întunecată a domiciliului din sufletul său, grecul simțea toată grozăvia și iraționalitatea existenței. Mitologia Olimpului cu chiriashi ștregari și fără griji și-a plăsmuit-o Grecul în contrast cu lumea trăită înăuntru lui. „Pentru ca să poată trăi, Grecii au fost siliți să-și creieze zeli”, dintr'o chinuitoare, adâncă nevoie, așa zicând. Olimpul era un vis așternut ca niște straie frumoase pe ape adânci, tulburi, pline de toți monștrii lipsei de noimă. Olimpul era frunză de leac pusă pe răni. Grecii erau niște pesimiști atât de fără nădejde încât trebuiau să *viseze* ca să poată trăi. Olimpul nu era produsul spontan al unor stări sufletești luminoase, ci o reacțiune vitală, aproape o terapie psihică, practică înconștient de niște oameni chinuți de sfînșlii vieții, pânditori la toate răspântiile.

Seninătatea culturii grecești ar juca deci rolul unui *corectiv* psihic. Nietzsche atinge aici o chestiune cu mult mai dificilă decât se pare. El voia să dea o filozofie a culturii, dar o amestecă, împes-trițând-o, cu o psihologie a culturii. Câteva întrebări prin care confuzia iese și mai bine la iveală: oare Inzii și-au creiat metafizica pesimistă fiindcă

în fond ar fi niște suflete prea luminoase? Sunt Germanii „individualități” în valorile lor etice conștiente, fiindcă în fond ar fi complect lipsiți de individualitate? Nietzsche însuși, punea el oare accentul pe „voinea de putere” fiindcă ar fi fost un suflet slab? Sunt cazuri izolate când poți hotări cu suficiență siguranță, dacă o concepție e „corectivul” unor stări de suflet, sau „expresia” lor directivă nemijlocită, fidelă. Despre Schopenhauers s'ar putea afirma fără să diformăm prea mult realitatea istorică, că enunța cu atâta insistență un ideal de sfințenie, fiindcă el însuși era chinuit de înclinări trupești foarte pronunțate. Dar fi desigur riscat să spui că un Kant își trâmbea imperativul categoric, dintr'o nevoie de-ași aplica o corecțiune psihică, fiindcă se simțea veșnic ispitit să nu-și implinească datoria de a ține prelegerile de geografie. O concepție în sine, îngăduie oricând aceste două interpretări: ea poate să fie privită în raport cu substratul său psihologic, fie ca un *corectiv*, fie ca *expresie* directă. Când ai de-aface cu o personalitate ale cărei felurite manifestări le știi, nu e prea greu să precizezi dacă concepțiile sunt corectivul sau expresia firească a unor stări de fapt. Problema se complică fantastic, când e vorba de întregi culturi, unde nu ai decât concepțiile și creațiunile în sine, fără de oamenii ce le-au produs. Pe ce temeii susții că „cultura” în discuție e corectivul și nu expresia unor realități psihice? Principial, pentru orice cultură sunt posibile ambele tălcuri. Ergo: filozofia culturii ar trebui să se lapede de orice fel de psihologism. Sarcina ei de a studia formele, direcțiile inerente, originea istorică a diferitelor creațiuni spirituale, nu trebuie confundată cu încercările *problematiche* de a determina substratul *psihologic* al acestora. Am văzut că interpretarea psihologică admite rezolvări diametral opuse) Dar filozofii culturii s'au făcut aproape fără deosebire vinovați de această confuzie. O găsești la Nietzsche, la Chamberlain, la Simmel și alții.

L. B.

INSEMNĂRI PENTRU TIMPUL DE AZI

CINE-ȘI aduce aminte grădinele de vară din vremea neutralității, nu poate decât să dea dreptate celor scrise mai jos. Înfașurarea opulentă în spectatori, în decoruri, în baleturi, a acelor spectacole de vacanță, în comparație cu teatrele celelalte zise serioase, care-și duceau amarnic viața în dărăpănătura de atunci a Naționalului sau a celui de deasupra varietetului Majestic, îți umplea cu bună credință, inima de revoltă. O revoltă care s'a moștenit și după război, însă absurdă.

Căci atunci comicul cu nasul mare, care atrăgea lumea la acele ajunse de pomină exhibiții, officia un mare mister cultural: săvârșea în decursul a câți-va ani, ceiace isbutise să săvârșească Polichinelle sau celelalte măști ale farsei bufe medievale, în decursul timpilor, până la puțină înțelegereii lui Ibsen sau a lui Leonid Andreiev; pregătea imensul public, care pe vremea actuală de criză înțesează sălile de spectacol ale Capitalei, toate ajunse neincăpătoare, deși din ce în ce mai multe.

Și acest public este un însemnat punct câștigat. De l'am avea în întregimea lui și pentru literatură!

Desigur că factorul cultural Năstase „cu nasul noduros”, a fost ajutat în greaua și involuntara lui întreprindere apostolică, de un alt factor poate și mai hulit, și care a apărut după război. Care se mai naște neincetat astăzi, în epoca permiselor și pașapoartelor, care se călește zi de zi, vara, în fața rampei dela Cărăbuș, pentru ca iarna să oblige restul publicului a lua bilete cu o săptămână și mai bine, înaintea de spectacol, la Național, precum și la alte teatre bucureștene dintre acele mai puțin ușuratic. Este acest al doilea factor cultural al României actuale: *îmbogățitul de război*. Pe el l'a frământat Năstase, pe el l'a dăscălit cu satira lui obscenă, și încetul cu încetul, l'a împins pe ușa Naționalului. Mai cu o glumă grosolană, mai cu o palmă, mai cu un gest impudic, comicul Năstase îl făcea să rădă singur de seninătatea cu care comanda pictorului atâția metri pătrați de tablouri sau atâția metri cubi de cărți, spre a-și umple dulapurile din birou, și astfel pe nesimțite îl lustruia. Cu cât saltul în mijlocul sacilor de bogăție se îndepărta în timp, cu atât îmbogățitul se socotea lovit tot mai tangențial de săgețile actorului depreciat de intelectuali. În schimb baleturile acestuia și unele scenete de lirism de vară, presărate prin reviste, îi ațâtau curiozitatea — în deosebi a „îmbogățitei” — spre misterul copertit de cortinele impunătoare ale teatrelor fără cuple, fără balet și fără nasuri fenomenice.

Și iată dintr'o dată, pe cel mai hulit produs al societății de astăzi, devenit tot așa cum s'a îmbogățit, adică peste noapte, mecenate florentin. Însă — fie între noi — dacă vei întreba discret pe pictorul X, sau pe directorul teatrului Y, dacă preferă această falșă aristocrație, celei adevărate dinnaintea războiului, desigur că în cazul chiar când în răspunsul pe nerăsuflate, va regreta vremea sălilor pustii, căscate ca guri plictisite gata să înghită biata scenă, unde se sbăteau atâtea mari talente, vei vedea pe figura întrebaților o emoție vie, tradusă printr'o vie îmbujoreală. Vei ști atunci că răspunsul e nesincer.

Da. El preferă cu siguranță, în adâncul inimei lui, acelei aristocrații înfumurate dinnaintea de război, pervertită de scursorile influențelor străine și ostentativ nepăsătoare la orice mișcare românească îi preferă pe acești mitocani, cu ghete de lac re-

liefate puternic de bătăturei dârze, cu gâlci enorme pe ceafa strangulata de gulerul tare și lucios. Îmbogățitul acesta este însoțit în lojă, de fiul său student universitar și poet incipient sau combatant în diversele grupuri studențești, de domnișoara fiica sa, amatoare nu numai de danciguri, dar și de puțină spoială literaro-artistică, pentru complectarea foaiei de zestre; de doamna tânără și frumoasă, fata de profesor sau de magistrat sărac, cu aplecări lirice și cu tot felul de gusturi quasi-intelectuale.

Și cu drept mă întreb: de ce nu i-ar prefera pe aceștia, artistul eșit dintr'un mediu tot așa de burghez sau țărănesc? Știi: i-e greu să se despartă de iluzia acelei elite adevărate, existentă în toate celelalte țări și pretutindeni generatoare de artă, aceasta însăși prin definiție de esență pur aristocratică! Însă adevărul rămâne adevăr. Economiceste vorbind arta este o marfă ca ori care alta. Și mărfii îi trebuie consumator: Care e negustorul care se interesează de origina cumpărătorului pe bani peșin?

Mai știu încă: astfel de reflecții plesnesc ca palmele pe obrajii artei, în loc să plesnească pe obrajii ilustrului descendent sau ilustrei descendente a neamului istoric nu știu care, când preferă pe Pierre Benoit lui Mihail Sadoveanu. Însă nici unul din descendenții aceștia iluștri, n'a făcut pentru arta românească, atât cât a făcut admiratorul de-o seară al lui Năstase, care a povestit entusiast întregi mahalale, minunile văzute la Cărăbuș.

Iar unicul pion de tranziție între adevărata elită și între adevărata inspirație românească — profesorul universitar — îl știu cine este: este domnul profesor de estetică (o! zei ai românismului!) dela universitatea din București care afirmă că viața e prea scurtă, pentru a mai avea timp de cetit orice carte nouă românească, sau este colegul său, care crede că literatura unui autor tânăr nu s'a distanțat de sămănătorism, pentru că a aflat, că pe coperta unui volum ar fi pus ca o tradițională protestare, cuvântul infam pentru urechile subțiri și rafinate: „răzeș” ori așa ceva!..

O milă deplină te prinde în față caraghioasei privești. Iată-ne dar așteptând de la îmbogățitul de război, înflorirea literară și artistică, fiindcă viața profesorilor universitari e scurtă, iar a politicianilor e strămtă..

Nu este de așteptat nici o cruțare din partea satiricilor noștri, pentru îmbogățitul acesta care și-a cumpărat blană nouă, mașină nouă, tablouri pe pereți noi, bibliotecă nouă, și care vrând nevrând, s'a trezit folositor artei ca orice consumator trebuincios producției! El este victima șarjelor, comediiilor, caricaturilor, pamfletelor.

Metoda nastasiană se impune încă, pentru a scoate din el, elita viitorului.

În lipsă de altceva, nu socotim aceasta o umilință. Cu mâinile lor bătătorite, au strâns averea pentru feciorii și fecioarele cu gusturi subțiate, care mâine vor pricepe și simți arta, tot atât cel puțin, cât ultimele vârstare ale boierimei fanariote, a cărei luare aminte s'au trudit în van s'o atragă și a cărei fi-nețe, au cântat-o cei mai tradiționaliști înaintași ai generației noastre.

Acestei noblețe a banului, de prea proaspătă origină, i se cuvenea acest cuvânt, bun și drept, de reabilitare.

G. STEGARU

„UN CADAVRU“

SUB acest titlu, 6 scriitori francezi tineri: Louis Aragon, André Breton, Joseph Delteil, Pierre Drieu la Rochelle, Paul Eluard și Philippe Soupault, au întâmpinat moartea lui Anatole France, cu un pamflet impertinent aruncat peste florile mortuare ale catafalcului.

Numele celor 6 tineri, care n'au văzut în France decât un literator postișă și în el mort, decât un cadavru de morgă, ne sânt cunoscute în destul, în scrisul francez de după război. Le întâlnim când în manifestele școlilor estetizante cu programe primenite, răsturnate și anulate odată cu fiecare nou anotimp, le întâlnim când în grupările comuniste, dar le întâlnim și în revistele înfățișând răspintea de orientare sufletească a tinerei Franțe intelectuale, în «*La Nouvelle Revue Française*» de pildă.

E indestul de negru semn al timpului, această nerespectuasă nerăbdare de a scuipa pe țărâna caldă încă.

Dar mai semnificativ e că pe Anatole France, socotit atâta vreme prietin al comunismului, îl găsim după moarte revandicat de Maurras pentru tradiționalism, și insultat de comuniști tocmai pentru această infamă trădare. Asta răstoarnă puțin, toate necrologurile scrise prea pripit de umanitariștii noștri europeni.

«Clarté» cu data de 15 Noembrie, ne aduce un întreg număr închinat batjocorei funerare.

«Execuția» începe dela titlul primei pagini: «Anatole France social-democrate, social-traitre, social-chauvin etc.».

Marc el Fourrier, în numele «probității intelectuale» îl repudiază, fiindcă a săvârșit păcatul în opera sa, de a nega toată ideologia proletară din care a eșit revoluția rusă, fiindcă a îndrăznit a visa o conciliere a ordinii și a progresului, fiindcă în timpul războiului a ridicat glas pentru izbăvirea Franței. Găsim în acest ciudat panegeric à rebours, și o mărturisire prețioasă făcută în numele grupării *Clarté*: «Nous avons adoré Lénin avant même de le comprendre!»

Sântem lămurii!

Edouard Berth, vede mai întunecos, în Anatole France, sfârșitul unei culturi:

«Charles Maurras și Paul Painlevé pot să se închine amândoi în cultul lui Anatole France, stânga a putut foarte bine să acapareze sicriul «*bonului maestru*» și să-l conducă, cu o pompă oficială care a fost lipsită într'adevăr de grandoare până la ultimul adăpost; și Charles Maurras deși s'a văzut silit să rămână acasă cu moartea în suflet; *dreyfusardul*, *socialistul* așa zisul *bolșevic* Anatole France, îi rămâne pe deantregul scump—și cu drept cuvânt; căci în adevăr, între Franța regalistă, așa cum o visează Maurras restaurată și Franța iacobină, scumpă oamenilor noștri de stânga, nu e o deosebire esențială; e aceeași Franță burgheză, o Franță *humanistă* unde prelați grăsulii și amatori ai lui Horațiu, funcționari bibliomani și magistrați amatori de litere, pot să schimbe cuvinte diverse și plăcute, în cămara din dosul cutărei librării, cu «*revoluționari distinși*», evrei parizianizați, radicali făcând caz de cultură și socialiști. . . heienizanți... În zorile unei epoci cu deosebire tragică, unde vom azista din ce în ce mai mult la ceiace Nietzsche numea *tenziunea critică a extremelor*, să lăsăm așa dar pe Anatole France și prietenii săi să se odihnească și să vorovească în pace, în a lor «*grădină a lui Epicur*»; înainte de război, când, se pare, mai putea fi gustată *dulceața de a trăi*, Anatole France putea trece drept un maestru; dar războiul a venit, și noile generații, hotărât se despart de el, pentrucă li se pare cu desăvârșire neisprăvit și inadecuat, și fiindcă le trebuie șefi mai bărbați, spirite întăritoare, inimi mai încercate; căci la dreapta, ca și la stânga, fie că e vorba de *revoluția națională* ori de revoluția europeană, totul e luat mai *în serios*, și ne dăm seamă de grandoarea tragică a problemelor care se pun și că o filozofie de *sibarit al literilor*, nu poate, nici într'un chip s'o deslege».

Incheerea lui Berth, nu e departe cu totul de realitate. Dar cât de repede și nesocotit a fost uitat *artistul* din France; și cât de crud și cu ce rânjet se spun acestea blândului Pierre Nozière și a toate înțelegătorului domn Bergeret!

Epoca nu mai iartă lipsa de fanatism, nici frumosul pentru el singur.

i. d.

CĂRȚILE

N. Firu: „*Oradea-Mare*“. Biblioteca „Orașelor Noastre“. „*Cultura Națională*“. 1924.

Când a urzit Vlahuță liniile între care eră să se desfășure „*România Pitorescă*“ altul i-a fost, ne-a mărturisit, gândul: să alcătuiască un fel de geografie, în care oamenii să trăiască plin, cu toate legăturile omenești și sufletești, care s'au statornicit între ei și locuri. Dar — bătând melegurile țării — ochiul i-a biruit cumintea socoteală de acasă, jumătate literară, jumătate didactică: pasta grea de culoare, de lumină și pitoresc, jocul bogat și priceput al naturii, l'a prins cu totul. Ce eră omenească s'a irosit și a rămas numai rătăcirea aceia încântată a sufletului, peste treptele dealurilor și cerul răsturnat al șesului.

Literatura n'a pierdut, astfel, nimic. Dimpotrivă.

Singură geografia a rămas să mai aștepte. Alt condei eră să le împace. Cartea d-lui Nicolae Firu îndrituia o fărâmă de nădejde Desigur: nu un întins așezat de natură, ci: un crâmpeiu cu locurile și oamenii lui, înfipti trainic în viață orășenească. Cartea făcea parte dintr'o colecție: a „Orașelor Noastre“. Nimic nu se împotrivea, prin urmare, ca — rânduind carte lângă carte — să alcătuiam visata geografie a lui Vlahuță.

Nădejdiile ne-au fost însă înșelate. Eră, dealminteri, rândul literaturii să nu mai câștige nimic. „*Oradia Mare*“ a d-lui Firu e o carte de simplă informație: scrisă liniștit, fără alte preocupări mai adânci decât să înjghebeze o „*Monografie*“. Nimic revărsat. Piatră, străzi, date. Trei petice verzi: parcurile publice; un fir subțire de apă: Crișul.

Dincolo de zidurile orașului? — harta județului!

Dar cine poate desluși în întretăierea de fire orizontale și perpendiculare, mândrele frumuseți bihorene? Totul e redus la linie și punct, ca într'o geometrie. Firește, cartea trebuie închisă într'un anume cerc de judecată. Știm: „Oradia-Mare” e o lucrare de specialitate, întocmită după un anume plan. Am fi gata, să svârlim totul în spinarea lui. Dar Editura are grijă să ni-l așeze înainte, ca o prefață: „Bănățenii, Ardelenii și Ungurenii nu știu nimic despre Basarabeni, nici aceștia despre dâșii; chiar despre vechiul Regat aflător în mijlocul tuturor, foarte puțini aveau oarecari cunoștințe și erau cu atât mai dispuși a crede vorbele rele ale vrăjmașilor. Aceasta este un izvor de mare siabiciune. În România întregită este grabnică trebuință ca această scădere să înceteze, acest gol să fie umplut, să ne cunoaștem țara și pe compatrioții cu stare, năzuințele și așezămintele lor culturale, cu felul și organizarea muncii lor economice”. Iar la punctul I al planul, citim: „situația geografică—aspecte, peisaj, împrejurimi”... Deci, vina întreagă e a autorului. *Opera de cunoaștere* — la care cartea vrea să contribuie — nu se poate rezema pe o simplă și negustorească înșirare de date.

Ea cere măcar un strop și din cecece Vlahuță avusese prea mult...

M. Sadoveanu: „Oameni din Lună”. Editura „Cartea Românească”. 1924.

„*Oameni din Lună*” a apărut mai întâi în „*Viața Românească*”, sub semnătura: *Silviu Deleanu*. Dintru început paginile n'au fost identificate. Se bănuia totuși, — pentru maturitatea observației și expresiei — un scriitor deplin format. Când indiscreția șoptită a unor prieteni literari, a arătat adevăratul nume, am fost nedumeriți: ce anume îl determinase pe d. Sadoveanu să îmbrace zava unui pseudonim? O mai făcuse, dealminteri, cândva. Dar pe vremea începutului. Iscălia atunci: M. Cobuz. Curând însă pseudonimul fusese svârlit ca un vesmânt de prisos.

Răspunsul l-am bănuț: o replică poate, acelora care îi socotiau preferința de a-și alege eroii dintr'o mereu aproape aceiași pătură socială, drept mărturie unei insuficiențe artistice. Invinuirea e veche: a svârlit-o în circulație, pare-mi-se, d. Sanielevici. Dela „Crășma lui Moș Precu” însă, și până la scrisul de azi al d-lui Sadoveanu e cale lungă. Atâtea volume au marcat-o trainic. Ne-o inchipuim deci cunoscută, chiar de critică. Iar pe d. Sanielevici, coborât din turnul de fildeș și vânzând dulciuri literare: compot din pastelurile lui Alexandri, beltea din Kira Kiralina a d-lui Panait Istrate, etc..

„*Oameni din Lună*” este în primul rând scrisă impresionant, cu o frază redusă aproape numai la linie, rece și dreaptă, de o precisă structură epică: „Sâmbătă la 9 Maiu, apăru în gangul casei din str. Lepidopterului 14, semnul morții: negru și alb, ceia ce dădea bătrânei clădiri o înfățișare de răs sinistru.

„Îngroparea profesorului Eudoxiu Bărbat avu loc Luni, la 18 Maiu, cu totul neobservată și fără niciun răsunet în presă. Tânărul poet ieșan se închise nerastenizat în umbra bibliotecii, cu un fel de incredințare străine că el e fiul mortului, care lucru, după părerea mea de medic nu prevestește nimic bun”.

Cartea se înscrie, astfel, cu totul în cercul păr-guitelor mijloace de realizare ale d-lui Sadoveanu. Poate nu cu un întins nou de viață sufletească: „căzut din lună” — insul silit de împrejurări să

trăiască într'o lume streină și ostilă — nu e nou literaturii d-lui Sadoveanu. Capătă însă o față nouă prin locul unde este situată acțiunea; anume: mediul acesta tulbure de pasiuni mărunte și primare, de după război.

El actualizează și înalță interesul lecturii.

„*Oameni din Lună*” se taie în două planuri distincte: deoparte, oamenii zilei, cu psihologia lor șovăelnică, alcătuită din sumare date sufletești și dominați de instincte covârșitoare; de alta, puternica statură a izolatului, închis între pereții unei singure pasiuni: cartea, cămașa a lui Nesus, izvorul tainic care birue moartea. Amândouă aceste vieți diferite se împletesc, neașteptat și fără nici o luptă. Una cedează celeilalte. Intervine apoi, elementul de cronică al vremii, care le acoperă.

Destinul se împlinește: năvala țipătoare a amănuntului exterior se revărsă peste tot largul cărții, înecând firavele ostrove sufletești...

Cartea se populează — în revărsarea voită de senzațional și observație imediată — cu frământarea brutală de interese, samsari și misiți, a actualității.

D. Sadoveanu nu a năzuit să dea în „*Oameni din Lună*” un roman. Cu toată voia, a lăsat să se aștearnă peste întinsul cărții o pătură grea de cronică — descripție, amănunt și oarecare parte de satiră — prinsă în simpla notație ori închisă mai amplu în unele personaje, de a doua mână ale volumului.

Pretutindeni — ca și în „*strada Lăpușneanu*” — dar de-asupra ei: o linie de autentică realitate; un fragment viu de actualitate, de pe care aparențele s'au spulberat, desgolind aspre colțuri de viață...

Nicolae Iorga; „Cărți reprezentative din viața Omenirii”. Editura „Casei Școalelor”. 1924.

Volumul acesta al d-lui Iorga, a cunoscut — înaintea oricărei alte consacări oficiale — consacrarea violentă a urii. Poate cea mai trainică. O întreagă ediție a fost mistuită de flăcări, în vremea când sborul vulturului negru se desfășura larg și asupra culturii. Argumentul brutal al focului biruise pretutindeni.

Gestul teuton mărturisirea limpede teama de istorie. Și, mai lămurit: nu de istoria înțeleasă ca o simplă desfășurare de fapte prinse pe pânza firavă a vremii, ci de o alta, necruțătoare ca judecata de apoi: Istoria Spiritului. „*Cărți reprezentative din viața omenirii*” cuprinde întâiele note pentru alcătuirea liniei sigure de evoluție a spiritului uman, smuls ca un suflet al faptelor.

Nu e întâia încercare de acest fel. Dar e deasupra prin orizontul larg al planului de lucru: reconstituirea istoriei universale prin cărți, erbare ale spiritului. Se ia ca punct de plecare creștinismul. Și anume: creștinismul format, având deja plin înfripată lumina aceia adânc scormonitoare de suflete. Firul se întinde apoi prin scrisul — strigăt de pasiune mistică — al sfântului Augustin și urcă, șerpuiind și adâncindu-se, până la teologul — poet, Raban Maur.

Acest întâi volum al d-lui Iorga așează primele pietre de hotar la granița dintre faptă și spirit, marcând începutul drumului — pe care-l va urcă — spre uriașa reconstituire a istoriei universale pe temeiu spiritual..

AL. BADAUȚA

REVISTELE ROMÂNEȘTI

ÎN ultimul număr al revistei de orientări cărurărești „Buletinul Cărții” (an II, No. 9), d. Em. Bucuța discută problema, de imediată actualitate, a reorganizării bibliotecilor...

Se pornește șnume, de la hotărârile luate la congresul Asociației Bibliotecarilor și se taie problemei două fețe: bibliotecile sătești și bibliotecile de la orașe.

Se adâncește mai cu osebire însemnătatea celei dintâi. Cultura maselor de jos încetează să mai fie o preocupare pur literară. Ea se cere împlinită în faptă: grelele zăvoare — căzute peste sufletul popular — trebuie scese trase.

Pentru aceasta, o singură cale: cartea. Dar școala nu creiază între ea și mulțime, trebuitoră legătură sufletească. Limitată aci, cultura satelor ar rămâne nălucă. Biblioteca se rânduiește, astfel, aproape deasupra școalei.

Dar un număr oarecare de cărți nu înseamnă o bibliotecă. Cu atât, problema nu s'a limpezit. Li lipsește sufletul. Acesta e bibliotecarul. Pregătirea lui e latura cealaltă a discuțiunii. Și asupra ei, stăruie articolul d-lui Bucuța: „Tehnicienii, conducători sau specialiști de bibliotecă, sunt de cel mai mare folos. Fără ei așezământul lăncezește, apăsător de propriile lui comori. Cerem însă alături de aceștia, și mai ales pentru bibliotecile menite mulțimii, pe bibliotecarul care știe să deștepte luarea aminte, nepăsătoare sau împărțită, și pe bibliotecarul părtaș la mișcarea culturală a vremii și amestecat ca element determinat în politica și producția cărții. Pregătire și suflet nou, pe amândouă deodată...”.

Problema prinde aripi. Inițiativa oficială însăși se urnește: „Casa Școalelor” se străduie să înjghebeze, anual, câte o mie bibliotecii. „Asociația Bibliotecarilor” făgăduiește cursurile necesare pregătirii — tehnice și sufletești — a bibliotecarilor. Interesul obșteșc se pleacă tot mai adânc spre sate. E ca o imprimăvărare. Se deslușesc țaranului însușiri, până acum nebănuite. Artă lui, aproape ignorată, capătă preț. D. Cezar Petrescu scrie în *Lumina* (anul V, No. 13) despre o întoarcere la artă populară: „Astăzi când intelectualii și burghezia orășenească română, au început a prețui în justa lor valoare comorile artei țărănești și când aproape în fiecare casă pătrunde în mobilier, în alegerea scoarțelor, în stilul de gospodărie și clădire. Gustul pentru produsul industriei casnice autohtone, înlocuind modele de import de peste frontiere, se precizează o mare mișcare de regenerare a artei populare”.

E o întâie biruință a sufletului popular. Fiindcă: indiferent de adâncul de unde au izvorât, întâiele elemente de artă populară — înfrângând unele influențe

mărunte din afară — au fost contopite, unitar și personal. De la țesăturile măestrite de covoare și până la cioplitul migălos în lemn, se desface clar preferința românului pentru «desenul geometric reprezentând o noțiune abstractizată, cu un joc de culori și de linii caracteristice prin sobrietatea lor»: Firește, din lipsa unui interes mai larg care s'o sprijine, arta populară nu s'a realizat nicăieri tainic. Ea a rămas în cercul vieții gospodărești. Unele monumente religioase mai vechi n'au cunoscut-o. În acest sens, „Năzuința” (an III, No. 4-5) tipărește un interesant studiu, al d-lui I. B. Georgescu: *Mănăstiri Oltenesti*.

E vorba de vechea întocmire mănăstirească a Coziei, urzită din domneasca grijă a lui Mircea cel bătrân. Vremea nu i-a furat din podoabe. Dimpotrivă: i-a înavușit ornamentația. Se disting modele italiene și orientale. Iar prin amănuntele de sculptură: cu împletiri de păsări și reptile, cum și rozetele ajurate dela părțile superioare, ea arată precis că a fost zidită cu meșteri sârbi. Mai târziu i-s'a adăogot un chenar cu motive florare accidentale. Mănăstirea nu stăpânește azi odoare de prea însemnat preț, dar are — după mărturia d-lui Iorga — un epitaș: „cea mai frumoasă operă de artă a epocii”.

Studiul d-lui Georgescu, prin puterea de triare și ordonare a amănuntului, izbuteste să înjghebe una din cele mai bune monografii ale noastre, de acest fel. Apariția ei trebuie subliniată încă și pentru faptul că făgăduiește — la fel de priceput și competent — să aducă întregul peisaj al vechilor mănăstiri oltenesti.

* * *

O jumătate de deceniu de la moartea lui Vlăhuța se strecurase, pentru publicistica noastră, neobservată. Singură revista „Caselor Naționale”, „Răsăritul” o amintise. În cel de al patrulea număr al „Mișcării Literare”, d. *Scarlat Strușeanu*, într'un articol: *Un vulgarizator al lui Eminescu*, cearcă să reconstitue ceea ce-a mai rămas din scrisul lui Vlăhuța, a cărui personalitate s'a spulberat în vânturile vremii: „Să fim drepti cu el: să nu-i cerem poezii spre a-l putea ridiculiza și să nu credem că-l înjosim, legându-i numele de operele comandate de pedagogia culturală a vremii. După cum nu vom cere dramaturgie lui Eminescu sau lirism lui Caragiale, să nu-i cerem poezii lui Vlăhuța, ci literatură și să-i mulțumim că a netezit căile sufletului nostru pentru primirea lui Eminescu”.

Adevărat: numai atât să fi însemnat Vlăhuța — cui sufleteșc al unei generații, care s'a așezat prag traic culturii noastre?..

al. bd.

DRAMA ȘI TEATRUL

„THEBAIDA“

Tragedie în cinci acte, în versuri, de d-l V. EFTIMIU

CAȘI înaintașul său Hofmannsthal (un nume răsunător din mulțimea adaptatorilor!), d-l Eftimiu, poet modern, a cunoscut succesul, folosindu-se de o veche plămăuire. Ispitit de drama ciclică a tragicilor greci, a căutat cu mult meșteșug să construiască cinci acte, cu material din câteva tragedii, în jurul Antigonei.

Încercarea e semeță și fără voie ne-ar fi pus în mână armele cele mai ascuțite ale judecății, dacă „Thebaida“ n'ar fi apărut în vitrinile librăriilor odată cu înscrierea ei pe afișul teatrului Național. În volum, autorul cere scuze pentru gestul său avântat, ne anticipează critica și trece de partea noastră: „am adunat din dărămăturile timpului păgân, *în-ercând cu reparațiuni grosolane, cu netrebnice aurării, cu vopsele care se vor trece curând*, să le duc ofrandă în biserica nouă a literaturii românești.“

Creдем și prețuim mult modestia aceasta, care șade atât de bine talentului și judecăm lucrarea numai sub rezerva pe care, înțelepțește și-o face chiar d-l Eftimiu.

Cu „Thebaida“ ne putem opri o clipă asupra problemei adaptărilor. Avem două nume la îndemână: Hofmannsthal și Eftimiu. Să le cercetăm metodele. Hofmannsthal rețopește vechia fabulă, organizând-o pe o latură psihologică: „Electra“ sa — să ne preocupăm de cea mai cunoscută piesă — nu-și pierde nimic din puritatea și simplitatea liniei sale tragice, numai amănuntul sufletesc e adâncit, intensificat. Amănuntul modernist care dă Electrei o feminitate necunoscută de poezia veche, amănuntul psihologic înfloreste tragedia, o încarcă e adevărat, dar nu o deformează. E o punte de înțelegere sufletească întinsă omului modern către subiectul vechi.

„Nein, du Sollst mich nicht berühren!“

„Critt weg, ich schäme mich vor dir“... cuvintele pe care Electra zdrențuită și murdară, scăpată din brubele palatului le rostește fratelui său Orestes, pudoarea aceasta femeiască, iată o lumină din alte multe, un amănunt sufletesc din stilul prelucrării lui Hofmannsthal.

Amănuntul la d-l Eftimiu, în „Thebaida“, e de altă natură și nu numai că nu luminează, dar strică, are darul să împotmolească linia sufletească a eroului: (Antigona vestind moartea logodnicului ei Haemon).

„Nu te uita la mine! Ce du de grab! E cald!“

„Sânt gata și pe dânsul să-l leagă și să-l scald.“

Lipsa această de valoare reiese și din tratarea generală a subiectului, (tratarea literară iar nu dramatică). Arta d-lui Eftimiu nu are reguli severe. E revărsată și grandilocventă — păcat formal romantic, de care e greu să se desbare.

Deci pe altă cale de cât la Hofmannsthal trebuie căutat procedeul de adaptare al d-lui Eftimiu și el se poate găsi pe latura aglomerării faptelor.

Autorul „Thebaidelor“ e preocupat de evenimente și de înlănțuirea lor, de construirea dramei. Și în această direcțiune poetul în plină maturitate a meș-

teșugului său răușește să construiască trei acte bune, din care unul (al III-a din piesa) de o reală putere dramatică. (Actul I și al V-a sunt inexistente.)

Dar cu privire la actul al III-a, cel mai isbutit, o observație: cât de grea este invențiunea tragică! Shakespeare — fără să vrea nici el și probabil nici d-l Eftimiu — a dat o mână de ajutor la construirea acestui act.

Scena impresionantă a luptei dintre Polinikes și Eteokles (dialogată în „Thebaida“) care trece prin fața spectatorilor, reamintește duelul dintre Richard și Richmond (nedialogat la Shakespeare) din actul al V-a al lui Richard al III-a. Apoi din aceeași tragedie Shakespeareiană aceea care prin rolul puterilor nevăzute și strofele sale lirice, se apropie mai mult ca ori care alta de tragedia grecească-alaiul de înmormântare al regelui Eduard al VI-a oprit de cearta dintre lady Anna și Richard, seamănă grozav — cu mici modificări numai — cu alaiul funerar al lui Eteokles oprit de cearta dintre Creon și Antigona, din „Thebaida“.

În sânul acestei tragedii încărcate cu «aurării și vopsele care vor trece curând» se ascunde o dramă în trei acte, dramă în înțelesul curent al cuvântului, care a impresionat

Eforturile unite ale autorului, ale interpreților și ale scenei frământate de alaiuri, zguduită de larmă și bătută de lumini n'a răușit să ridice spectacolul până la înalta coardă tragică și s'o facă să vibreze.

Aglomerarea amănuntului realist: corbi, câini flămânzi, mâncători de cadavre, ciumă, n-a isbutit nici ea să ne înfloare.

Poezia lipsește cu desăvârșire și cutremurarea ei.

Unde e „praful, vestitorul mut al oștirilor“, „câinile înaripat al lui Zeus“, „marea în care înfloresc cadavre“ și toate lespézile grele și sonore din limba de profet a lui Aischilos?

Unde sunt alizeele nevăzute, reci și tăioase, veștile care merg până la sugrumare din tragediile lui Sophocle?

Numai umbre deșarte în locul lor, cu picioarele în clișă de sânge. Dar: «copii noi să mergem să mai învățăm ceva» scrie în prefața cărții sale, poetul Thebaidelor. Și pentru acest gând pedagogic multe vom uita și vom închide ochii și la alegoria Atenei crescută cu linii netede de cromolitografie, și la țarcul tragic al Tebei din legende mult mai complicate și mult mai adânci, în labirintul căror a rătăcit ani întregi spiritul răscolitor al marelui Nietzsche.

Din interpretarea „Thebaidelor“ rămânem cu amintirea unui talent ajuns stăpân pe toate posibilitățile sale. E doamna Agepsina „ac...ftimiu“. O muncă stăruitoare de ani de zile pildă pentru noile generații — a dat doamnei Eftimiu o variațiune și o știință a artei sale, cu care izbândește în roluri de o greutate covârșitoare. „est ul Nottara, în rolul bătrânului Edip a desfășurat o artă mare, dovedindu-se încă odată ca unul din cei mai impresionanți actori tragici — puțini la număr — pe care-i mai are teatrul românesc.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

SUNT unii copaci care-și freamătă frunza fără pricină din afară. Nu adie nici un suflu de vânt. E poate numai neastâmpărul sevei împinsă prea năvalnic din miezul trunchiului, ori e numai o sensibilitate ascuțită, care prinde în văzduh schimbări nesimțite de noi. Cu acest neastâmpăr, am voi să asemuim neliniștea generațiilor care presimt lumea ce va să vie, iar pe aceea contemporană, o simt altfel decât bătrânii osificați în atitudini hieratice.

Un tânăr, pornește împotriva bătrânilor ofensiv și dărz. Răstoarnă tot, ca să netezească terenul pentru drumul lui, care e și biruința lui. Vitejia aceasta e un spectacol frumos, fiindcă e tineresc. E urât, fiindcă a devenit un sistem. Cel dintâi băețuș cu caetul de poesii, se înfățișează strâmbându-ți din nas, când îi vorbești de înaintași. Abia dacă îți face o concesie, admitându-ți, fără convingere, pe Eminescu.. Atât de vechiul Eminescu! N'am avut cultul moaștelor literare, numai fiindcă ele înseamnă un nume. Revista aceasta a fost făcută de tineri, după priceperea și gândurile lor tinerești. De aceea poate a străbătut atât de adânc, când altele purtând cu ele moaște sfinte, au trecut în împărăția morților. Dar ceace vedem în cutia poștei în fiecare dimineață, e îngrijitor. Tinerelul simpatic care a însăilat două versuri, neagă tot ce a existat până la el, și se pune piatră de hotar, între două lumi. Iar dacă-l întorci puțin la sintaxă, se supără... De când și arta cere o ucenicie și răbdare?

Am vrea să vedem dedesubtul acestei nerăbdări, un neastâmpăr interior. Puteri năvalnice care sparg vechile făgașuri. Dar e numai nerăbdarea de a atrage luarea aminte. Politica de demagogie literară, licitația de inedit, care se poate vedea și în manifestele de alegeri.

Și atunci băețelul își ia caetul subsuoară. pleacă îmbujorat, îți cere îndărăt manuscriptele de la coș și se face... constructivist. Ca de acolo, să te injure.

INTR'UN număr trecut, «Gândirea» desvăluia rușinea culturală a revistelor pornografice, singurele citite de la Nistru până la Tisa. Partizani ai libertății scrisului, ne-am întâlnit nu odată cu pericolul de corupție pe care îl reprezintă scrisul bolnav, și cel urmând specula. Nevoia apărării a ceea ce e bun, e foarte clară, numai că mijloacele de apărare sunt de multe ori cu neputință de aplicat. Socotim meritor să fie discutate cât mai obiectiv soluțiile.

Astfel, ne permitem a arunca în discuție, două gânduri în ale căror binefăcătoare rezultate credem. Întâi un impozit pe revistele „de anumit umor” impozit realizabil printr'un timbru cultural, care sporind fondurile unei instituții culturale, i-ar mări puterea de activitate. Scumpirea aceasta a unor anumite reviste e și logică și utilă.

Precedent găsim în acea taxă pe spectacole, grație cărei varieteti și cinematografe, ajută cu milioane la montările fastuoase ale teatrelor de Stat Suma realizată de pe taxarea revistelor galante ar ajuta la fel, tipărirea bune pe care trebuie să le facă Statul cu o bibliotecă Națională, și pe care le implinesc uneori alte publicații particulare, sărace și de nimeni sprijinite.

Un fond de ajutor cultural care nu costă nimic

bugetului, nu trebuie lapadat. Să lipim antidotul de însăși boala!

Și acum a doua propunere. Ținând seamă de cultura și românizarea ce se poate face prin slova ziarelor, am fi propus în legătură cu noua lege a presei, că statul să nu favorizeze pe cei ce fabrică hârtia, ci pe cei ce scriu pe hârtie. Pornind de la aceasta, încurajarea ar fi adus nu o cenzură negativă (tăietoare) ci una pozitivă (creatoare).

Anume: Scutiri de taxă de timbru, cotă de hârtie subț preț, să se dea indiferent de partide, acelor publicații care dovedesc că răspândesc în mii de exemplare un folositor scris românesc.

O comisie compusă din Academie, Universitate, S. S. R. Fundația Prințului Carol, ar aprecia cazul de acordare sau retragere a acestor avantajii.

Ca singur impozit pe gazete și ziaristi, statul își rezervă un colț de publicitate în ori ce publicație, colț în care Biroul Presei – azi nul – va fi silit să publice oficial tot ce e util și drept. Politică în zierele politice. Sfat contra bolilor în revistele galante. Comunicările academiei în revistele științifice – Colț de cultură și ordine. Sfaturi țăranilor – în revistele populare. Bine înțeles, aceste idei ar fi bune și frumoase cât nu le-ar spurca politica. Foloasele ar fi uriașe. Un ziar având singur, mai mulți cititori de cât au elevi toate Universitățile noastre.

PRINTRE crainicii culturii pe care ni-i trimete Franța de curând, se prenumără și D-l Mario Rocques, profesor de limbă și literatură română la Sorbona. Care român a trecut vre-odată prin răsunațoarele galerii medievale împodobite cu frești mari de veche viață cărturărească și nu a bătut cu emoție în geamul mat de la ușa sălii prelegerilor de limba română? Căruia dintre noi nu i-a svâcnit mai pripit inima, când din vechea clădire cu intunecimi gotice, a găsit chilia văruiță, cu câte-va bănci numai, numai cu o hărtă murală a României și cu două dulapuri în care dorm, unul rezemat de celalt: Miron Costin și Eminescu, Grigorie Urechie, Cantemir, Alexandri, Caragiale și până la cei noi ai noștri: Goga și Sadoveanu?

Și printre toate aceste lucruri, atât de multe la un loc, din țară, gazda: un domn mărunț, cu cuvântul poftitor și zâmbetul, fluture în colțul gurei, făcând cinstea „lor noastre” care sunt și franțuzești și românești în acelaș timp. Domnul acesta străin, care mănuește aci, în îndepărtatul Paris, cu o îndemănare, cu o dragoste și o pricepere greu de găsit chiar în țară, tezaurul sufletului nostru românesc, spre știința tuturor neamurilor e D-l Mario Rocques. Romanist erudit, din aceeaș școală cu J. Bédier, D-l Rocques vine astăzi să vorbească lumii noastre intelectuale despre ultimile sale cercetări în domeniul istoriei literare și filologiei.

În primul său ciclu de prelegeri, „Teatrul comic francez în veacul al XIII-lea”, ne-a interesat prin îndăznețea largire de hotare pe care o încearcă, spre a mări astfel „masa” producțiunii dramatice a epocii care-l preocupă.

Metoda aceasta dă loc liber celor mai mari construcțiuni în această direcțiune. Ea întinde cadrul, făcând loc în capitolul comediei franceze din veacul al XIII-lea, săracă până acum, unei înfinități de ma-

nifestațiuni—trecute fie din epică, fie din mimică—care o sporește în mod neașteptat și aruncând o lumină cu totul nouă asupra importanței ei.

2

MĂRTURISIM că acum două săptămâni, când vesteam că Statul e pe cale să piardă galeria Bogdan-Pitești, și odată cu ea cei o sută de Luchieni, nu socoteam primejdia atât de apropiată. Ne spuneam că alarma, va atrage luarea aminte a tuturor; a societăților de artiști plastici mai întâi, a presei mai pe urmă și în sfârșit a Ministerului de Arte. Câteva ziare și-au făcut datoria la vreme, președintele Sindicatului Artiștilor n'a publicat un protest gata așternut pe hârtie, numai fiindcă a fost indus în eroare că licitația nu se va mai ține cel puțin „deocamdată”; dar Ministerul Artelor n'a dat nici un semn de viață și galeria deși odată donată Statului, a fost vândută la mezat. S'au tipărit mai pe urmă amănunte. A fost o licitație clandestină, ținută pe furiș, fără publicitatea la lumina zilei, o tocmeală degustătoare între tovarăși—cari cumpărau poate în mare parte, pentru unul și același om. Fostul Ministru al Artelor d. C. Banu, într'un interviu de ziar și-a arătat surprinderea: sub gospodăria Ministeriatului său, darul fusese primit de Stat, cu toate formele convenite și până într'atât sigură și definitivă, încât Ministerul luase și măsuri ca nu cumva unele lucruri să se înstrăineze. Ce s'a întâmplat mai pe urmă, cine a avut interes ca această galerie să nu mai fie acceptată, pentru a fi vândută ca mobilierul unui falit, rămâne de văzut. Aiurea, oficialitatea face mari jertfe de timp și de bani, pentru a aduna de pe unde se află risipite, operele unui artist reprezentativ și național. La noi, chiar darurile deagata se înstrăinează cu o nepăsare, pentru care nu se găsec cuvinte îndestul de pălmuitoare să o desmeticească. Dar toate acestea sunt vorbe și tănguiri de prisos.

Cea mai întreagă parte din opera lui Luchian s'a dus. Toate indignările scrise ori strigate, fie chiar de la tribuna Parlamentului, nu ne-o mai poate întoarce. Nimeni nu e tras la răspundere. Iar d. Ministru al Artelor „în care nu se pricepe”, cumpără cu entuziasm și frenezie zugrăvelile horticole ale cutărei doamne artiste, cu atâția bani, cât nu s'a îndurat să plătească un singur Luchian.

2

O vitregă însușire omenească, ne face să uităm cu deopotrivă grabă ceasurile dureroase ca și acele, puține și sgârcite, de repede curmată fericire. Timpul îngroapă îndată și definitiv. Uitarea potopește peste toate. Și iată că războiul, acum după al optulea an de când a fost vestit în miez de noapte cu dăngăt de clopot, se pare petrecut cândva, în altă viață, dincolo de a noastră.

Am uitat și ceasurile de desnădejde și acele de înălțare, și jurămintele risipite undeva, în toate văzduhurile. Morții sânt firește oficial amintiți pe inscripții șterse de monumente, pe lângă ciungii războiului trecem ca pe lângă cele mai firești spectacole, câte un plug, răstoarnă odată cu brazda, pe un fost câmp de luptă, o hârcă albă. Dar sufletul de atunci și hotărârile de atunci, și crâncena îndârjire în care cu inimile primenite juram o altă țară primenită—sub ce dâmb surpat de tranșee se mai află oare îngropate?

E bine și folositor, ca măcar o carte, să ne mai poarte silit pe acele drumuri, îndărăt. Avem prilej

să ne verificăm fără cruțare, minciuna în care amăgiți trăim. Avem prilej să fim un ceas măcar, judecători severi cu noi înșine și să ne măsurăm înceata împotmolire.

O asemenea carte, e aceea cu subțiri litere de sânge scrise pe coperta albă, ca o suviță picurată din artera unui rănit pe un câmp de zăpadă. E «Războiul nostru» de Neculai Cibin. Numele și-l amințesc poate lectorii, din rare povestiri de războiu, unde imaginația se împletea mesteșugit cu o tragică viziune a realității.

Autorul le-a lăsat la o parte. Oștean cu mica cruciuliță de smalt albastru al lui Mihai Viteazul pe piept, și-a dat socoteală că înainte de o literatură de războiu, avem nevoie de cât mai multe cărți care să nu ne lase să uităm *faptele*. E judecat aceasta drept o datorie. Și cartea a luat astfel ființă, încă una din acele puține, care ne poartă îndărăt prin evenimentele trăite de noi și totuși atât de departe. Spre deosebire de cele două amănunțite istorii cronologice ale războiului, scrise de d-nii Chirițescu și general Găvănescu, volumul d-lui Neculai Cibin a adunat în 150 pagini, un istoric precis și viu al evenimentelor, la îndemâna tuturor. E o oglindă a faptelor, văzute printr'o sensibilitate. Scrisă cu suflu epic, în atmosfera în care războiul a fost trăit în șanțuri, în viroage și pe țancuri de munte bătute de obuze; autorul nu s'a oprit la documentarea uscată a volumelor întocmite în birou, cu degetele prăfuite de arhive. De aceia își va ajunge mai repede poate ținta pentru care a fost înfăptuită, și care credem, că a fost aceea de a face pe cât mai mulți să-și amintească ceiace prea dureros de repede au uitat.

Căci o carte a războiului, cu toate suferințele, nădejțile și jurămintele de atunci, e pentru lectorul de astăzi, întotdeauna, o muștrare.

5

NEAMUL marilor imaginativi englezi n'a dispărut! De la de Foë și Swift—prin lumea scriitorilor din epoca victoriană, Rudyard Kipling în primul rând—până la cel mai tânăr, de astăzi, David Garnett, tradiția literaturii fantastice se păstrează vie, căpătând valori de artă adevărată, de originală creațiune, prin fondul social, liric, ideologic sau psihologic, pe care scriitorii englezi știu să-și brodeze cele mai îndrăznețe teme.

Genul acesta, pare-se, e predilecția rasei. Și asupra lui, ca asupra tuturor celorlalte genuri, jocul influențelor se exercită după aceleași ritmuri. Se recunoaște, de pildă că, între Swift și Kipling a trecut romantismul și simbolismul continental, iar între Kipling și Garnett simți umbra lui Anatole France.

«*Femeia schimbată în vulpe*», romanul de curând apărut al lui David Garnett e un cap de operă prin psihologia, ironia și echilibrul său aproape clasic, la un scriitor atât de tânăr. Fabula e restrânsă; totul e construit pe o psihologie—fantastică plecând de la o premiză ireală—dar totul, de o rară invențiune și prospețime.

Domnul Tebrick, cu câteva zeci de ani numai în urmă, se căsătorește cu Silvia Fox și începe o viață plină de dragoste și liniște, stabilindu-se într'un cottage din Oxfordshire. Puțin timp după ce facem cunoștință cu soții Tebrick, se întâmplă minunea: într'o după amiază pe când se plimbau prin pădure, soțul auzind cornul de vânătoare și lătratul unei haite, pornește câțiva pași înainte, ca de pe geana pădurii să-i vadă pe gonași. El o trage după sine

pe femei, când deodată aude un țipăt și simte cum d-na Silvia i se smulge din mână. Când se reîntoarce vede „pe locul în care se află soția sa, cu o vulpe mică, de un roș aprins”.

Iată punctul de plecare al romanului. În tratarea acestui început, Garnett își desvăluie metoda. Humorul își face loc încă de aci, în seriosul și gravul celor câteva ipoteze cu aer științific, pe care autorul și le pune, nu pentruca să-și explice minunea, ci pentruca să facă acceptabil cititorului planul, absurdul pe care va construi.

Astfel se întreabă dacă numele de d-șoară al Silviei, Fox (vulpe, în englezește) nu poate să aibă vreo legătură cu metamorfozarea ei de mai târziu? Dacă, câteva întâmplări din tinerețea Silviei — între altele, pățania că odată, după obicei, la o vânatoare, fiind mânăjită pe obraz cu sânge de vulpe i-a venit rău — n'au fost primele semne ale destinului ei ciudat, motiv pentru autor de nenumărate observațiuni și subțiri ironii. Fabula în cele din urmă ia o întorsătură tragică: d. Tebrick, bărbat naiv din țara Biblei, care e deseori pomenită în această povestire păgână, continuă să fie legat cu aceeaș dragoste de mica lui vulpe. Lucrul acesta îl prăbușește. Silvia se animalizează din ce în ce, iar el, pentru a se putea ține de ea își degradează umanitatea. Iată câteva rânduri, cu privire la rivalitatea dintre el, bărbatul legitim rămas om, și un vulpoi, care astăzi are preferințele bieteii femei schimbate în vulpe, dăruită de noul ei amant patruped cu o spuză de pui.

„Nu sunt oare gelos? Se întreabă d-l Tebrick. Cercetându-și inima, el recunoscă într'adevăr gelozia sa, și mai ales mânia ce-l cuprindea la gândul că acum trebuia să-și împartă vulpea cu masculii sălbateci. Atunci se întreabă dacă nu e desonorantă primirea acestei situații, și dacă n'ar face mai bine să-și dea soția cu desăvârșire uitării... Dar ce am inebunit? Își zise el în urmă. Mă chinuesc ca un prost cu gândurile cele mai absurde. Poate oare cinstea unui om să fie pătată de o fiară? Sunt om, deci superior animalelor. Să fie oare demn de mine să gelozesc o fiară sălbatecă? De o mie de ori nu! Dacă eu aș dori o vulpe, ah, atunci aș fi un criminal. Dar pot să fiu fericit numai văzându-mi vulpea de vreme ce o iubesc, iar ea la rândul ei, bine face că-și caută fericirea după cum o cer legile ființei ei”.

Și cu sofismul acesta al conștiinței, d. Tebrick își urcă mai departe calvarul, decăzând din ce în ce, până ce Silvia-Vulpe, cu ocazia unei vânători, moare ajunsă de destinul ei de vulpe, la pieptul d-lui Tebrick, care-și pierde mințile.

Ca o tristeță mare, se desprinde din rândurile acestea sglobii, scrise între zâmbet și lacrimă, bles-temul legat de femei.

Garnett, scriitor foarte tânăr, mlădiță dintr'o veche familie de scriitori și intelectuali, conduce, în amator o librărie de cărți rare la Londra. Romanul său de un perfect echilibru, dovedește o artă mare, pe care critica engleză a știut să o prețuiască și s'o vestească la timp.

ASPRĂ și poate îndestul de justificată este executarea lui André Gide, din revista „Philosophie” No 3, sub semnătura Henri Lefebvre. E vorba de volumul „Incidences” apărut în primăvară, unde mai vădit vrea să apară rolul lui Gide, de pilot sufletesc al tinerii generații scriitoricești din Franța.

„Cartea, spune recenzentul — e o adunare de

articole, de note, de semi-destăinuri. S'o deschidem fără părere preconcepută: avem la început o plăcere desăvârșită. Ce proză frumoasă — îți spui — tare și sobră, plăcut surprinzătoare, într'un timp când stilurile barbare sânt la modă! ce finețe, nici odată căutată! ce îndrăzneală, ce generozitate, ce nobil bun simț, superior platului simț comun al anu-mitor critici!

„Dar îndată te neliniștești; toate acestea nu sânt prea frumoase, prea largi: Niciodată un parti-pris, o furie, un necaz; nici odată o îndârjire rezistentă; toate aceste generozități se fac fără renunțare, și începi a te îndoi. Cum să nu te miri că cetești atât de des, sub condeiul D-lui Gide, cuvântul Evangheliei: „Cine își caută sufletul îl pierde”?

„Ești fixat, când ajungi la acest „Marche Turque” note de drum în Asia Mică, sărace, jalnice. Acest om atât de avid, așa de curios, n'a văzut nimic, n'a simțit nimic; n'a fost mișcat decât de reminiscențele Occidentului reîncepând meditațiile sale din Cuverville. Și vezi atunci că nu ai de aface cu o ființă vie, ci cu o fantomă foarte inteligentă care crede că are poște, și imită cum poate, ființele de carne; ai a face cu o gândire fără conținut, fără termen, flască și moale. Odată avertisat, ț-i-e ușor să simți că acest stil atât de pur în aparență, cuprinde o complezență tainică ce o degradează; omul păgubește seriitorului... Dar d. Gide, nu poate fi sincer; n'are de ce, nu trăește, imită viața — nu e rău, vrea să fie pervers — nu e omenesc, ar vrea să fie tot, Dumnezeu și dracul în acelaș timp, și nu e nimic. Sinceritatea nu e la dânsul de cât cea mai rafinată dintre aceste afectări; e un mijloc de a crede în propria sa existență; disciplina pe care și-o impune este un mijloc de a crede în abundența sa. Toată aceasta face o comedie care ar fi într'adevăr tristă, dacă ar trebui să iei în serios acești autori-actori.

„Ar mai fi încă multe de spus asupra volumului „Incidences”; dar ajunge, repulzia noastră pentru acest falș maestru este așa cum poate ar dori-o: simplă și sinceră”.

Philosophie, unde au apărut rândurile de mai sus, e o revistă tânără a tinerilor, adică tocmai a acelor scriitori pe care Gide crede a și-i apropia mai mult de suflet și a-i cârmui. Ele vin să confirme osânda de mai deunăzi din cartea severă a lui Henri Massis, și întărește neîncrederea cu care nu odată am străbătut opera lui Gide. A mima viața, nu însemnează a o trăi și cu atât mai puțin dă dreptul de a învăța pe alții, cum s'o trăiască și cum să gândească asupra marelui ei mister.

AU apărut în tălmăcire franceză, la N. R. F. *Amintirile* lui Tagore. Ele cuprind mai întâi seninele amintiri de copilărie, ale unui pur arian aristocrat, în sânul unei familii patriarhale. Ni se lămură astfel farmecul acelei luminoase poezii, care ne-a cucerit ca o albă lunecare de lebedă pe ape calme. E sufletul pur al unei rase, cea mai veche din lume și totuși cea mai vie, fiindcă occidental se întoarce astăzi la ea. E rasa care a îngăduit lui Tagore să reziste la bacanala europeană și să rămână clasic în artă.

În arta și în poezie unde nu vrea să audă vorbindu-se de „idei”:

— „Dacă aspiți parfumul unei flori și spui: Nu înțeleg, răspunsul e: nu e nimic de înțeles, nu e de cât un parfum — și parfumul e forma pe care o ia fericirea universală într'o floare”.

Muzica, de asemeni, după Tagore trebuie să sugereze sentimentul pur. «Acea a Europei răsfrațe efectele schimbătoare ale luminei și umbre care se joacă pe valurile vieții», acea a Indiei «albastrul neclintit al cerului, nemărginirea spațiilor, nemăsuratul orizont». Tagore rămâne astfel credincios, marea tradiții a Indusianului, atât religioasă cât și artistică. Lectura cărții, cu odihnită și răcoasă ei liniște, vine balsam peste zădărnici spasmurilor noastre mai mult ori mai puțin occidentale.

S

„TEATRUL lui Vsevolod Meyerhold“ și „Teatrul Revoluției“ din Moscova e tot ce a ridicat la suprafață mai însemnat, în domeniul artei, energia sau poate capriciul acelor creatori, care până la revoluție așteptau și susținau că „le lipsește atmosfera“. Meyerhold e într'adevăr un inovator—și dacă posibilitățile lui de a introduce în reprezentare un element nou, nu ar fi fost acaparate de Comisariatul artelor ca să facă o politică îngustă, inovarea ar fi atras atenția și bunăvoința — poate chiar și participarea, multora dintre forțele teatrale ale vechii Rusii.

Să nu ne închipuim că „revoluționarea teatrului“ a constat în altceva decât în înlocuirea concepțiilor care se degajează din realitatea artei reprezentate. Teatrul vechi a fost numit estetic și static, Meyerhold aduse pe scene aspre idei revoluționare — înlăturând decorația — și înlocuind-o cu o construcție corespunzătoare. Înlătură cortina, rampa, introduse lumina aparatelor de proiecție în montajul teatrului, o monedă cinematografică — și numi toate acestea „dynamism teatral“. Încercarea însă de a sustrage atenția artistului de la fundamentul psihologiei adânc omenești, nezdruccinatul fundament al oricărei arte, — și a-l înlocui cu cultivarea formelor externe, cultivarea corpurilor sănătoase de pildă, — încercarea aceasta nu reuși, fiindcă transformă o problemă de artă într-o problemă de sport.

„Teatrul revoluției“ nu se deosebește de acela al lui Meyerhold, decât prin faptul că e un teatru de experiență, e un laboratoriu de artă scenică pentru scopuri politice.

E un teatru al masselor care trebuie să fie revoluționare. Până când vom da în curând, o descriere amănunțită a acestor încercări de înnoire a teatrului în epoca revoluționară, constatăm că la o realizare însemnată nu s'a ajuns.

Fiindcă o superiorizare a tehnicii teatrale nu e același lucru cu schimbarea spiritului unui teatru, care a eșit — evoluând — din adâncă antichitate.

R

SE pregătește încheierea unei colecții franceze care a făcut vâlvă în ultimii ani: «Les Cahiers verts». Pentru generația actuală de scriitori francezi, ea va rămâne ceea ce au fost „les Cahiers de la Quinzaine“ ale lui Peguy, înfățișând spiritul și orientarea unei epoci. „Caetele verzi“ au cunoscut o izbândă aproape fără pereche în editura franceză: totuși vor fi încheiate chiar din pricina acestui succes, pentru a păstra întreg și unitar, un ciclu.

Conducătorul lor, Daniel Halévy, fiul faimosului autor de opere și vodeviluri în firmă cu Meilhac, e departe cu totul de indeletnicirile părintești, ușoare, agreabile și de eștin succes! Opera sa sobră și severă s'a mărginit la câteva studii: *Vie de Nietzsche*, *Vauban*, *Visites aux Paysans du Centre*: cărți substanțiale și de adâncă cugetare. Luând

direcția colecțiunei, a ținut și a isbutit să dea pe lângă o comoară pentru bibliofili, o imagină variată și întreagă a epocii, punând alături de un roman un studiu, și alături de o carte de memorii un îndreptar sufletec. Datorită acestei colecții, a fost desgroptat din uitare și redat publicului, Louis Hemon, a cărui Maria Chapdelaine zăcea de mult în foiletonul lui «Le Temps», și a atins pe urmă un milion de exemplare, tradusă în 17 limbi. Aci s'a făcut cunoscut François Mauriac, cu al său „Le Baiser au Lépreux“: André Maurois en „Ariel ou la Vie de Shelley“ și Henry de Montherlant, care la 27 ani, cu «Olympiques», «Le Paradis à l'Ombre des Epees» și «Les Onze devant la Porte Dorée» a creiat o școală literară, zisă Olimpică. «Caetele verzi» se vor opri peste un an, la al 65 număr. Vor mai apărea deci încă 20 numere, și în această din urmă serie vor figura pe lângă fruntașii generației, și câțiva părinți sufletești ai ei; oameni trecuți de jumătatea vieții, care au ținut să stea alături de acei ce le-au dus mai departe torța pusă în mâinele lor.

R

O muncă de migală îndelungă și sistematizată i-a trebuit aceluși benedictin al literilor care se numește Leon Treich, pentru a se încumeta să dea la lumină «Almanahul literilor franceze și streine».

Au apărut până acum două tomuri, pe primele două trimestre ale anului; vor apărea celelalte două, laolaltă, în scurtă vreme. Lectorul găsește urmărită zi de zi viața literară; cartea cu cerneala neuscată de sub tipar, anecdote și aniversări, lucruri desgropate cu o sută de ani în urmă, corespundență și memorii, un gând desprins dintr'o carte și un paradox, care își face viață și drum singur. Documentarea nu e îngredită numai la tiparul francez; aflăm și ce tipăresc sovietele, și încotro se orientează literatura cutărei republici din America de Sud, părerea unui poet englez asupra literaturii continentale și un pasagiu caracteristic din ultimul roman cu vâlvă, spaniol. O notă bio-bibliografică însoțește cartea și autorul fiecărei zile, ceea ce face într'un an, 365 însemnări despre 365 scriitori în viață. E o arhivă a timpului, fără de care nu se va putea scrie un rând pe viitor despre epoca noastră.

Ceia ce se poate învăța de la fiecare filă e de necrezut, când tot ce ni se pare nebulos și inconsistent din orientarea timpului se încadrează legat de trecut și înlănțuit într'o întrepătrundere de curente care-și dau mâna peste hotarele neamurilor și înfățișează starea de spirit unitară a contemporaneității. Un repertoriu alfabetic la sfârșitul fiecărui tom, ușurează mâniarea volumelor și datelor. Sortit carierei universitare, Leon Treich a fost cuprins de pasiunea acestei cercetări minuțioase a epocii din care să-i descifreze semnele, în decursul războiului... pe front, ca un refugiu în alte preocupări, de la permanentele amenințări ale văzduhului brăzdat de sforăitul ghiulelelor și de șuerul gloanțelor.

S

CU totul necunoscut în Europa, filozoful rus M. Hershenson, evreu de origină, stăpânește astăzi, ca odinioară Vladimir Soloviev, cugetarea filozofico-religioasă a Rusiei. S'a făcut cunoscut alături de poetul Viaceslav Ivanov, șeful anarhiștilor mistici. Gloria lui Hershenson s'a stabilit însă în timpul revoluției. Și este lucru de mirat că pe câtă vreme

cugetarea pur rusească, nutrită mereu sau de o pasiune politică, sau de un chin mistic, n'a putut să precizeze o formulă sintetică, opusă dizolvantei propagande a materialismului marxist. Herschenson mai clar decât oricare dintre mințile nesperiante de revoluție, a pronunțat, iluminând cu o neînfrănată credință: ideea de Dumnezeu. Până la acest liman al propriei sale cugetări și a întregii Rusii cugetătoare, Herschenson fărămă, alături de Spengler, de Keyserling, de G. Ferrero, minciuna culturii moderne, devenită obiectiv al năzuințelor colectiviste sau individualiste.

Pentru ca individualitatea să poată fi scăpată de prăpastia ce i-o deschisese în față o cultură al cărei sâmbure nu era religios, Herschenson se ridică împotriva acestei culturii seculare, renunțând la moștenirea ei. „Mă înăbuș în ea, scrie Herschenson. Mi se arată ca și lui Rousseau o oare care fericitoare stare de plină libertate... Imense cunoștinți, ca milioane de ațe, pe care nu le poți rupe, m'au încins din toate părțile, toate fără față, toate părând a nu putea fi desmințite, inevitabile până la groază. Și la ce-mi folosesc ele?..

„In iubire și în suferință eu n'am nevoie de ele, și nu cu ajutorul lor, în greșelile mele fatale și în înălțările mele neașteptate îmi desvălui treptat-treptat menirea mea, iar în ceasul morții eu, firește, nu-mi voiu aminti de ele”.

Aceiași desnădejde, aceiași respingere a culturii pur umaniste chinuia inteligențele critice la Berlin, la Roma, la Moscova, pretutindeni unde omul conștient își revizua inima și cea ce se cristalizase în suflet.

Dar când izbucni revoluția și se întări teroarea, când foamea redusă întreaga viață complexă a omului la simpla și unica senzație de viețuire, atunci se arată puterea spiritului la acei, cari purtau în suflet rădăcini în ideea de Dumnezeu. Herschenson fu mai adânc și mai puternic ca ceilalți.

Într'o cameră sărăcăcioasă din Moscova, se strânsă să locuiască împreună, în toila revoluției, acești doi oameni mari ai Rusiei de azi: Herschenson și Viaceslav Ivanov. Apăru: „Correspondența din două unghere”; intradevăr, în aceste două colțuri ale unei camere se revizui toată însemnătatea omului. Putea să urle furia revoluției, mințile lor pritoceau imensitatea cantitativă a culturii seculare, ca să găsească dacă e posibilă în viitor, ridicarea altei culturi pe un nou fundament.

Din aceste eforturi ale unuia și ale celuilalt, apăru „Cheia Credinții”. Și în această carte, care veni ca un nou legământ între spiritul biruitor al omului și între sufletul îndurerat și doborât al mulțimilor, Herschenson spune: „Cine vrea să înțeleagă pe om și să se înțeleagă singur, trebuie să-și arunce sonda în cea mai adâncă idee pe care a zămislit-o mintea omenească: ideea de Dumnezeu”.

Citești cartea, și s'a cetit în zilele de ucigătoare lipsă, cu mai multă înflămânzare, decât foamea fizică, sub împingerea căreia te duceai prin străzi periculoase să-ți vinzi ultima cămașă pentru ultima fărâmă de pâine.

„Ce însemnează această axă a sufletului omenească, Dumnezeu și credința în el? Psalmul întâiu, acela care se începe cu cuvintele: fericit bărbatul, carele n'a umblat în sfatul necredincioșilor, răspunde clar la aceste întrebări”.

În zilele acelea, zile care se întind până acum, când fiecare din ea se cutremură de gălăgia ateistă a sfaturilor necredincioșilor, prin mărturisirea credinței sale religioase, prin punerea ideii de Dumnezeu. În centrul vieții pustiite, Herschenson participă la salvarea sufletului rusesc și la acela al popului său. Herschenson a sdruncinat, de moarte, ideea materialismului ateist al revoluției, cu ideea de Dumnezeu.

A APĂRUT:

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI

UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT

UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ION PILLAT
PE ARGES ÎN SUS

UN VOLUM CARTONAT
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

MIȘCAREA LITERARĂ

GAZETĂ SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ȘI INFORMAȚIE LITERARĂ, ARTISTICĂ
ȘI CULTURALĂ

Director: LIVIU REBREANU

Apare Sâmbătă (în Capitală se pune în vânzare Vinerea după amiază), în formatul marilor cotidiane,
pe hârtie satinată, cu multe ilustrații:

RĂBRICILE PRINCIPALE:

<i>Săptămâna</i>	Liviu Rebreanu	<i>Muzica</i>	Georgescu-Brezul
<i>Medalioane</i>	Cei Șapte	<i>Curierul critic</i>	Cei Șapte
<i>Portrete străine</i>	* * *	<i>Revistele și ziarele române</i>	Perpessicius
<i>Comentarii critice</i>	Scarlat Struțeanu	<i>Istorografia literară</i>	G. Cardaș
<i>Artele plastice</i>	Tudor Vianu	<i>De vorbă cu...</i>	F. Aderca
<i>Teatrele</i>	A. Dominic	<i>Desemnuri</i>	Marcel Iancu

PAGINI ALESE, CINEMATOGRAFIA, ARHITECTURA, INDISCREȚII, EFEMERIDE,
ECOURI, ETC.

5 LEI — EXEMPLARUL — LEI 5.

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI

SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACTIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 DECEMBRIE 1924

C U P R I N S U L :

OMUL ȘI PEISAJUL de <i>Oscar Wal-</i> <i>ter Cisek</i>	129	CORECTIV ȘI EXPRESIE de <i>L. B.</i>	150
TRISTEȚE METAFIZICĂ de <i>Lu-</i> <i>cian Blaga</i>	135	INSEMNĂRI PENTRU TIMPUL DE AZI de <i>G. Stegaru</i>	151
NEGOIUL de <i>Șt. I. Nenitescu</i> . .	136	UN CADAVRU de <i>I. I.</i>	152
MERGEAU CÂNTÂND VITEJEȘTE de <i>Cezar Petrescu</i>	137	CĂRȚILE de <i>Al. Bădăuță</i>	152
CICLUL MORȚII de <i>Ion Marin Sc-</i> <i>doveanu</i>	146	REVISTELE ROMÂNEȘTI de <i>Al.</i> <i>Bd.</i>	154
IDEI, OAMENI & FAPTE, LA UN CONCERT AL S. C. R. de <i>Nichifor Crainic</i>	149	DRAMA ȘI TEATRUL „THEBAIDA“ de <i>Ion Marin Sado-</i> <i>veanu</i>	155
		CRONICA MĂRUNTĂ	156

ILUSTRĂȚII

COPERTA de *Luchian*.

DESENE IN INTERIOR de *Petrașcu, Demian, Ion Orleanu*.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—